

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ
ÚSTAV HISTORICKÝCH VĚD

DŮSLEDKY ODSUNU SUDETSKÝCH
NĚMCŮ NA NOŽÍŘSKÝ PRŮMYSL
ŠLUKNOVSKA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pardubice 2024

Matěj Mládek

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Matěj Mládek**
Osobní číslo: **H21257**
Studijní program: **B0222A120026 Historie**
Specializace: **Historie – Kulturně historická studia**
Téma práce: **Důsledky odsunu sudetských Němců na nožířský průmysl Šluknovska**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Student zpracuje příslušnou odbornou literaturu k dějinám Němců v první ČSR obecně a zvláště na Šluknovsku. Bude věnovat pozornost hospodářským poměrům, zejména zdejšímu tradičnímu nožířství před 2. světovou válkou a jejich změně po odsunu německého obyvatelstva. Použije regionální literaturu, tisk, fondy SOkA Děčín a SOkA Most – archivy obcí, archivní fondy firem, sčítací operáty.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Adrian van ARBURG – Tomáš STANĚK (eds.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů*, sv. I, II, Středokluky 2010, 2011.

Václav KURAL – Zdeněk RADVANOVSKÝ, *Sudety pod hákovým křížem*, Ústí nad Labem 2002.

Václav PRŮCHA, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, Brno 2004-2009.

Zdeněk RADVANOVSKÝ, *Konec česko – německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*, Ústí nad Labem 1997.

Tomáš STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha 1991.

Tomáš STANĚK, *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, Praha 1993.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2023

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2024

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2023

Prohlášení

Práci s názvem Důsledky odsunu sudetských Němců na nožířský průmysl Šluknovska jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20.03.2024

Matěj Mládek v. r.

Poděkování

Zde bych rád poděkoval panu doc. PhDr. Tomáši Jiránkovi, Ph.D. za ochotu, odborné rady, tipy, materiály, čas a trpělivost poskytnuté během vedení této bakalářské práce. Poděkování také patří vedoucímu oddělení SOkA Děčín Mgr. Janu Němcovi za poskytnutí využitě literatury o Mikulášovicích.

Anotace

Tato práce se zabývá odsunem sudetských Němců z oblasti Šluknovska, který probíhal po skončení druhé světové války v letech 1945-1948, dopadem této události na tamější nožířský průmysl, ale také snahou zasažených průmyslových podniků své německé zaměstnance před odsunem ochránit. V prvních kapitolách jsou také přiblíženy demografické a politické poměry Sudet, stejně tak historie regionálního nožířství. Práce stojí na analýze a interpretaci mezipodnikové a úřední korespondence, sčítacích aparátech a hlášeních o stavu německé menšiny.

Klíčová slova

Šluknovsko, Sudety, nožířství, průmysl, odsun Němců, pohraničí, sudetští Němci

Abstract

This work deals with the expulsion of Sudeten Germans from the Šluknov region, which took place after the end of World War II between the years 1945 and 1948, the impact of this event on the local cutlery industry, as well as the efforts of affected industrial companies to protect their German employees from expulsion. The first chapters also outline the demographic and political conditions of the Sudetenland, as well as the history of regional cutlery. The work is based on the analysis and interpretation of inter-company and official correspondence, census data, and reports on the status of the German minority.

Keywords

Šluknov region, Sudetenland, cutlery, industry, expulsion of Germans, border region, Sudeten Germans

Obsah

Úvod.....	8
1.0 Pramenná základna	9
2.0 Předválečný vývoj.....	11
2.1 Demografický a politický vývoj	11
2.2 Sudetský průmysl.....	15
2.3 Průmysl na Šluknovsku.....	17
3.0 Poválečný odsun německého obyvatelstva	18
3.1 Divoký odsun	18
3.2 Organizovaný odsun	19
3.3 Odsun a průmysl	21
4.0 Město Mikulášovice.....	23
4.1 Mikulášovické nožířství.....	24
4.2 Odsun v Mikulášovicích	28
5.0 Boje o udržení Němců v průmyslu	30
6.0 Dopady odsunu na nožířství.....	39
Závěr	48
Prameny a literatura	50
1. Prameny nepublikované.....	50
2. Literatura.....	50
3. Internetové zdroje	51

Úvod

Poválečný odsun sudetských Němců je klíčovou událostí, pro československé dějiny z mnoha důvodů. Jeho přímé i nepřímé důsledky lze pozorovat nejen na národnostním složení poválečného Československa, ale také na jeho mezinárodních vztazích a v neposlední řadě ekonomice.

Pohraniční oblast Sudet byla po staletí územím významným díky svému průmyslu a s výraznou částí německy mluvícího obyvatelstva. Jelikož hornatá dispozice místní krajiny zemědělství příliš nepřála, hledali si tamější obyvatelé další možnosti obživy – prvním rozvíjejícím se odvětvím bylo pastevectví, druhým, pro tuto práci mnohem důležitějším byl průmysl. Němci koncentrovaní u československých hranic se sousedními německy mluvícími státy se v této hornaté oblasti od poloviny 18. století věnovali převážně právě rychle se rozvíjejícímu průmyslu. Mnohdy tak platilo, že Němci byli jak ředitelé, tak úředníci a dělníci v jednotlivých továrnách, vytvářející převážně německou komunitu. Až do rozsáhlých odsunů Němců započatých po konci druhé světové války obecně platilo, že tehdejší německá menšina byla na území Sudet naopak často většinou. Nebylo proto divu, že když po druhé světové válce proběhl odsun velké složky obyvatelstva, která tvořila hlavní pracovní sílu na převážně průmyslovém území, nenechaly na sebe důsledky v tamních průmyslových odvětvích dlouho čekat.

Předmětem této práce jsou právě důsledky odsunu sudetských Němců na poválečný průmysl Československa, se zaměřením na nožířský průmysl Šluknovského výběžku nacházejícím se na severu Čech, který měl své centrum v obci Mikulášovice s pobočkami v blízkém okolí. V práci byla stručně zkoumána historie převážně tří nožířských firem založených na konci 18. a začátku 19. století Ignaze Rösslera synové, Julia Pilze synové a Frenix, od jejich založení, přes jejich působení během druhé světové války, ale převážně důsledky odsunu sudetských Němců na jejich poválečnou výrobu, jejich zapojení do ochrany německých zaměstnanců, následná úsporná opatření v produkci a uspořádání, vyrovnávání se se změnami v důsledku odsunu a konečně postupné slučování v národní podniky SANDRIK a nyníější MIKOV.

1.0 Pramenná základna

Ve své práci jsem využil převážně dokumenty úřední povahy, které jsou uloženy ve zpracovaných fondech firem působících v mikulášovickém nožírském průmyslu. Konkrétně jsou to fondy firem Mikov,¹ Ignaze Rösslera synové,² Julia Pilze synové,³ a Frenix,⁴ uložených ve Státním okresním archivu Most – na pobočce pracoviště Velebudice. Zde jsou uchovávány převážně podnikové fondy, obsahující mnohdy smlouvy, bilance, reklamy, ale hlavně podnikovou korespondenci, která byla v této práci často využívána. Dalším typem pramenu, na který jsem v této práci odkazoval byly záznamy o stavu a pohybu obyvatelstva v bývalém Šluknovském okrese v letech 1945-1948, nacházející se ve fondu okresního národního výboru Šluknov, uloženém ve Státním okresním archivu Děčín.⁵

Z literatury pro mě byla ústřední kniha *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelšího města českého severu*⁶ autorů Petra Karlíčka a Jana Němce, popisující historii nejen samotného města Mikulášovice, ale hlavně také tamějšího nožírského průmyslu, kterému se v práci hlavně věnuji. Z další regionální literatury byly využity ještě knihy *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*,⁷ poskytující důležité informace o národnostním složení (jejím editorem je Jaroslav Melichar) a *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska*⁸ Jana Němce, dokreslující stav a historii tamějšího průmyslu. V mnoha kapitolách byly využívány knihy Tomáše Staňka týkající se odsunu Němců, a to konkrétně *Odsun Němců z Československa 1945-1947*⁹ a *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*¹⁰. Další využitou literaturou s tématem odsunu jsou například knihy *Cesta k dekretům a odsunu Němců*¹¹ od autora Jana Němečka, vybrané kapitoly knihy *Československo: Dějiny státu*¹² Jindřicha Dejmka, třísvazková práce autorů Adriana von

---

¹ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p., Mikulášovice.

² SOKA Most. NAD: 1120. Ignaze Rösslera synové, výroba ocelového zboží, Mikulášovice.

³ SOKA Most. NAD: 1121. Julia Pilze synové, továrna na nože, Mikulášovice.

⁴ SOKA Most. NAD: 1118. František Frenzel, závody Frenix, továrna na nože, Mikulášovice.

⁵ SOKA Děčín. NAD: 1009. Okresní národní výbor Šluknov 1945-1949 (1951).

⁶ KARLÍČEK, Petr a NĚMEC, Jan. *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelšího města českého severu*. Mikulášovice: Město Mikulášovice, 2016. ISBN 978-80-270-0806-3.

⁷ MELICHAR, Jaroslav (ed.). *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*. Šluknov: Sdružení pro rozvoj Šluknovska, 2008. ISBN 978-80-254-1704-1.

⁸ NĚMEC, Jan. *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska: Bilder aus der Industriegeschichte des Schluckenauer Zipfels*. Rumburk: Město Rumburk, 2012. ISBN 978-80-87513-01-9.

⁹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

¹⁰ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa /1918-1948/*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

¹¹ NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-8591621-5.

¹² DEJMEK, Jindřich. *Československo: dějiny státu*. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-572-9.

Arburga a již zmiňovaného Tomáše Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*,¹³ *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*¹⁴ sepsané Václavem Průchou a *"Sudety" pod hákovým křížem*¹⁵ Václava Kurala. Náhled o politických procesech směřujících k odsunu Němců mi poskytla kniha *Odsun Němců z Československa a Dokumenty*¹⁶ sepsaná prezidentem Edvardem Benešem a *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*.¹⁷ Ke starší historii Šluknovského výběžku a jeho průmyslu jsem využil ještě německých knih *Geschichte des Niederlandes*¹⁸ od Karla Richtera, *Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks*¹⁹ Antona Anschiringera a *Compass Industrie und Handel Čechoslovakei 1930*.²⁰

---

¹³ ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-67-5.

¹⁴ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 80-7239-147-X.

¹⁵ KURAL, Václav a RADVANSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

¹⁶ BENEŠ, Edvard, OLIVOVÁ, Věra (ed.). *Odsun Němců z Československa a Dokumenty*. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, sv. 8. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011. ISBN 978-80-86107-51-6.

¹⁷ OUTRATA, Vladimír (ed.). *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

¹⁸ RICHTER, Karl. *Geschichte des Niederlandes*. Sonthofen, vlastní vydání, 1960.

¹⁹ ANSCHIRINGER, Anton. *Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks: namhafteste Fabriks-Etablissements & Gewerbs-Unternehmungen der Kreise Bunzlau, Gitschin, Königgrätz und Leitmeritz in naturgetreuen Abbildungen mit statistisch-topographisch-gewerblichem Texte*. 1858. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1981.

²⁰ *Compass Industrie und Handel Čechoslovakei 1930*. Prag: Compass Verlagsgesellschaft.

2.0 Předválečný vývoj

Než se dostaneme k odsunu samotnému, je zapotřebí uvést alespoň stručně předválečný demografický vývoj obyvatelstva Československa, stejně tak i historický vývoj Šluknovska – místa, které bylo pro tuto práci ústřední. Důležitý kontext také nabídne pochopení předválečné hospodářské situace a role průmyslu v Československu, konkrétně průmyslu nacházejícího se obecně v Sudetách a na Šluknovsku.

2.1 Demografický a politický vývoj

Český a německý národ koexistoval na území českých zemí po mnohá staletí, v některých etapách poklidně, v jiných bouřlivěji. Počátek tohoto soužití lze zasadit do doby 13. století, kdy přemyslovský král Přemysl Otakar II. pozval Němce do Českého království, aby zalidnil mnohdy téměř pusté pohraničí. Úspěšným usídlením Němců a obhospodařováním mnohdy málo úrodné horské půdy nacházející se podél západních hranic českých zemí započalo dlouhé soužití dvou národů na území jedné země. Německý vliv s sebou v průběhu let přinášeli i odnášeli noví panovníci a německá a česká kultura se vzájemně ovlivňovaly a mísily, ovšem samotné pohraničí zůstávalo vždy převážně německé.²¹

Otázka Němců žijících v pohraničí se stala vážným problémem po konci první světové války. Německé sudetské obyvatelstvo se dovolávalo nejen práva na sebeurčení, ale i vlastní autonomie a v některých případech odtržení od nově vzniklé Československé republiky. Na podzim 1918 vyhlásili podél hranic Němci čtyři provincie s celkovou rozlohou cca 26 000 km², které chtěli připojit k nově osamocenému Rakousku, avšak manifestace a protesty snažící se tento záměr prosadit byly mnohdy potlačeny československými ozbrojenými jednotkami. Sčítání lidu k 1. prosinci 1930 odhalilo, že na území Československa žilo 14 729 536 obyvatel, z toho 3 231 688 osob (21,9 % celkového počtu obyvatelstva) se hlásilo k německé národnosti. V samotných českých zemích žilo 3 070 938 Němců (95 % všech Němců na území ČSR), velká většina z nich na území Sudet. Šlo tak o největší zastoupení národnostní menšiny ve státě, na druhém místě se nacházeli Maďaři s počtem 745 431 příslušníků.²²

Silná a početná německá menšina se stále dožadovala vlastního autonomního území s vlastními správními orgány. Hlasem tohoto názoru se stala Sudetoněmecká strana

---

²¹ KURAL, Václav a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. s. 6-10. ISBN 80-86067-66-1.

²² ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945 : úvod k edici*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. s. 28-31. ISBN 978-80-86057-67-5.

(Sudetendeutsche Partei – SdP) pod vedením Konrada Henleina, vzniklá v roce 1933 (původně Sudetendeutsche Heimatfront). Strana, která původně odsuzovala nacismus a hlásala pouze snahu zajistit německé menšině lepší postavení v rámci Československa, začala svým programem od roku 1937 navazovat na zájmy Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) a jejího předsedy – říšského kancléře a vůdce Adolfa Hitlera, která se snažila Československo o pohraniční oblasti připravit.²³ Aby Německo a národní socialisté nevyšli z tohoto konfliktu jako agresoři, měl Henlein jakožto zástupce sudetských Němců stále navyšovat požadavky vůči československé vládě až do bodu, kdy by pro ni byly nepřijatelné a jako řešení by zvažovala vojenský zákrok. Po dosažení této situace počítal Hitler se zasažením ostatních mocností, které by Hitlerovým požadavkům v rámci politiky appeasementu²⁴ ustoupily a v rámci zabránění ozbrojeného konfliktu by Československo donutily vzdát se pohraničí ve prospěch Německa bez boje.

Získání československého pohraničí ideálně bez vojenského zásahu bylo jedním z prvních cílů Hitlerovy expanzní politiky mimo německé/rakouské území, protože se podél pohraničí nacházela sofistikovaná soustava moderního vojenského opevnění (tzv. „Benešova linie“).²⁵ Hlavní částí lehkého opevnění byly chráněny hranice na severovýchodě Čech a jižní hranice podél Šumavy. Dalšími pásmy lehkého opevnění bylo chráněno i samotné vnitrozemí, zatímco těžkým opevněním byla chráněna převážně oblast Slezska.²⁶ Soustava obranného opevnění sice nebyla na konci 30. let kompletní, ale stále mohla v případě ozbrojeného konfliktu německé armádě přivodit značné ztráty a tím Hitlerovi značně zkomplikovat další expanzní plány. Proto se Hitlerovi zdála představa získání Sudet bez boje, a ještě k tomu v roli zastánce utlačované německé menšiny tak přitažlivá. O tom, že Hitler chtěl Sudety a později celé Československo získat stůj co stůj svědčil i fakt, že byl dle jeho příkazu připravován od roku 1937 plán na jeho obsazení v případě, že by Sudety neodstoupilo. Další politický vývoj ale zajistil, že tento plán vojenského úderu (tzv. „Fall Grün“) nebyl německou armádou nikdy využit.²⁷

---

²³ KURAL, V. a RADVANOVSÝ, Z. "Sudety" pod hákovým. s. 29-34.

²⁴ Pacifistická politika západních mocností uplatňována v 30. letech 20. století. Cílem bylo zabránění konfliktu na evropském území podstupováním ústupků (hlavně nacistickému Německu).

²⁵ *Československé opevnění: Národní hrdost z betonu a železa*. [online]. In: Armyweb.cz 2019 [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/ceskoslovenske-opevneni-nase-narodni-hrdost-z-betonu-a-zeleza>.

²⁶ *Interaktivní mapa čs. opevnění*. [online]. In: Opevneni.cz 2011-2024. [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://mapa.opevneni.cz>.

²⁷ KURAL, V. a RADVANOVSÝ, Z. "Sudety" pod hákovým. s. 31-32.

Přestože se československá vláda snažila Němcům vyjít s mnoha návrhy vstříc, byla to právě strana SdP, která nikdy s neprojevila souhlas s nabízenými kompromisy a navrhovanými řešeními (Program národnostní politiky 1937), ačkoliv jiné německé strany často souhlasily. Bohužel hlas těchto německých stran byl mnohdy velmi slabý, zatímco SdP v komunálních volbách v roce 1938 volilo kolem 80 % sudetských Němců, což více než dostatečně demonstrovalo popularitu strany mezi sudetskými Němci.²⁸ SdP tak dále mohla vycházet z pozice hlasu většiny (sudetských Němců), snažit se vystupňovat požadavky na neúnosnou hranici a vyprovokovat Československo do situace, ve které by bylo zahraničím vnímáno jako agresor. Kulminací této snahy se stala mnichovská dohoda 30. 9. 1938, ve které se mocnosti Německa, Francie, Itálie a Velké Británie dohodly na předání oblasti československého pohraničí nacistickému Německu. Aniž by Československo bylo k jednání přizváno, ztratilo veškeré pohraniční území, na kterém žila nadpoloviční většina Němců. K výměru tohoto území bylo navíc použito sčítání lidu z roku 1910, přestože modernější sčítání lidu proběhlo v roce 1930. Tento postup byl jedním z požadavků Hitlera pro výměru odstoupeného území, díky kterému získal rozsáhlejší území včetně oblastí, kde Němci již nebyli národnostní většinou. Hitler tak získal navíc přibližně 400 obcí, kde byli národnostní většinou Češi. Německu tak celkově připadlo území, jehož rozloha čítala téměř 30 000 km² (38 % rozlohy českých zemí), na kterém dle sčítání lidu z roku 1930 žilo 3 860 000 obyvatel (36 % obyvatelstva). Pro efektivnější správu byla na jaře 1939 vytvořena „Říšská župa Sudety“, pod kterou spadalo 22 608 km² zabraného území (78 %) s 3 157 000 obyvateli (82 % obyvatel nyní okupovaného území historických zemí Čech, Moravy a Slezska).²⁹ Sídlním městem nově vytvořené sudetské župy se stalo již dlouho většinově německé město Liberec (Reichenberg) a jeho správcem z pozice místodržitele byl za odměnu jmenován předseda SdP Konrád Henlein.³⁰

Další ránou pro československé obyvatelstvo byla vynucená migrace pohraničních Čechoslováků a příslušníků skupin, které na nově zabraném německém území nevyhovovaly ať už z národnostních, náboženských nebo politických důvodů. Tito obyvatelé byli v měsících následujících mnichovskou dohodou ze svých domovů vyháněni nejen strachem z nejisté budoucnosti, ale mnohdy také samotnými Němci – jejich sousedy a nově ustanovenými správními orgány. Exodus pokračoval i přes březnovou německou okupaci okleštěného Česka roku 1939, celkový počet utečenců je ke květnu 1939 vyčíslen na 171 404 osob. Mezi nimi se

---

²⁸ Tamtéž. s. 34.

²⁹ ARBURG, A. von a STANĚK, T. (ed.). *Vysídlení Němců*. s. 34.

³⁰ Tamtéž. s. 36.

vyskytovala i skupina přibližně 10 500 Němců, kteří se ale vůči Německu prohřešili svým odporem k nacismu.³¹ O počtech Čechů zbylých na území zabraných Sudet vypovídá říšskoněmecké sčítání lidu z května 1939, během kterého se 318 500 obyvatel nadále hlásilo k (již) České národnosti,³² z nich cca 291 000 žilo v nové sudetské župě (9,9 % jejího obyvatelstva).³³ Počty zůstavších Čechů mohly být ve skutečnosti ještě větší, ale členové národnostně smíšených rodin se po okupaci pro jistotu mnohdy přihlásily k německé národnosti.

Co se týče Šluknovska, byl vývoj jeho obyvatelstva pro oblast Sudet opravdu specifickým. Bývalý politický okres Šluknov s rozlohou kolem 190,83 km² pod svou správou schraňoval obce Lobendava, Lipová, Šluknov, Jiříkov, Dolní Poustevna, Vilémov, Velký Šenov, Staré Křečany a 15 dalších menších osad, z nichž mnohé jsou dnes již připojeny k již zmíněným větším obcím, nebo zanikly úplně. Příkladem těchto zaniklých osad jsou například vesnice Nová Víska, Fukov, Harrachov a Lipová³⁴. Z údajů poskytnutých sčítáním lidu z roku 1930 zjistíme, že v tomto okrese žilo 53 256 obyvatel.³⁵ Zmiňovaným specifikem této oblasti severních Čech byl ale fakt, že 93,1 % obyvatelstva se hlásilo k německé národnosti. Celkovou bilanci obyvatelstva k roku 1930 tedy pro bývalý šluknovský politický okres tvořilo 49 581 obyvatel německé národnosti oproti 2 183 (4,1 %) obyvatel československé národnosti (s 3 % obyvatelstva hlásící se k jiným národnostem).³⁶ Česká složka obyvatelstva bývala nejčastěji zaměstnána v úřadech státní správy, v četnickém sboru, nebo v úřadech finanční stráže. Podmínkou pro zaměstnání Čechů ve správní složce musela být dostatečná znalost němčiny, vzhledem k tamnímu složení obyvatelstva. Přesto nebyli Němci s českým úřednictvem mnohdy spokojeni, čeština obecně podle nich na převážně německém severu neměla co pohledávat.³⁷ Složka dělníků československé národnosti, která se zapojovala v průmyslové výrobě byla mizivá. Němci na druhé straně byli nejčastěji zaměstnáváni právě v místním

---

³¹ KURAL, V. a RADVANOVSKÝ, Z. "Sudety" pod hákovým. s. 64.

³² Po odtržení Slovenska v březnu 1939 se k československé národnosti Češi již hlásit nemohli.

³³ KURAL, V. a RADVANOVSKÝ, Z. "Sudety" pod hákovým. s. 78.

³⁴ *Zaniklé obce na severu Čech – Sudetech*. [online]. [cit. 2024-03-01]. Dostupné z:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1Nv7dugZxH5hTG6eMpG39qz5rXoQ&hl=cs&ll=50.9742584241222695%2C14.4180949339159&z=11>.

³⁵ *Seznam obcí a okresů republiky Česko-Slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku (Stav ke dni 28. listopadu 1938)*. [online]. [cit. 2024-03-01] s. 8. Dostupné z

https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/1152/Spravni_pravo_od_1919_0007-1938-1.pdf?sequence=3.

³⁶ MELICHAR, Jaroslav (ed.). *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*. Šluknov: Sdružení pro rozvoj Šluknovska, 2008. s. 88. ISBN 978-80-254-1704-1.

³⁷ KARLÍČEK, Petr a NĚMEC, Jan. *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelsího města českého severu*. Mikulášovice: Město Mikulášovice, 2016. s. 143. ISBN 978-80-270-0806-3.

rozsáhlém průmyslu (nejčastěji textilním), nebo vedli vlastní živnosti. V menší míře se poté věnovali zemědělství nebo doplňovali chybějící místa na pracovních pozicích ve státní správě a úřadech. K roku 1938 počet obyvatelstva v okrese klesl na 49 270 obyvatel. K německé národnosti se ale stále (nepřekvapivě) hlásila naprostá většina – 45 674 obyvatel (92,7 %), k československé pouhých 2 025 obyvatel (4,1 %).³⁸ Jakožto jedno z nejseverněji položených a národnostně jedno z nejněmečtějších území Čech připadla po mnichovské dohodě celá oblast Šluknovska v rámci Sudet Německu a od května 1939 byla řazena pod správu nově zřízené sudetské župy.

2.2 Sudetský průmysl

Na začátku dvacátého století se o českých zemích říkalo, že jsou průmyslovým srdcem Rakouska-Uherska. Nermalou částí k tomuto přívskvu přispěly Sudety, které byly považovány za jedny z průmyslově nejrozvinutějších oblastí střední Evropy. Tuto značnou průmyslovou sílu získalo díky mnichovské dohodě na konci třicátých let dvacátého století společně s odtrženým sudetským územím Německo, které ji neváhalo využít ve prospěch válečné přípravy. Na počátku většina německých zaměstnanců a majitelů podniků připojení k nacistickému Německu vítala, očekávala totiž od Německa ekonomickou pomoc, která by ztišila doznívající následky velké hospodářské krize ze začátku třicátých let, ba dokonce další hospodářský vývoj. Řád měla výrobě dát integrace do státem regulované ekonomiky, nová odbytiště produktů by skýtala mnohem větší Německá říše. Ta stejně tak měla možnost zajistit Sudetským podnikům import kvalitních výrobních materiálů z ciziny díky přístupu k moři.

Bohužel sudetští Němci brzy zjistili, že původní německé podniky a hospodářské svazy neměly na růstu sudetského průmyslu větší zájem, mnohem větší prioritu měly přípravy na válku, ke kterým začaly být využívány i nově nabyté zdroje ze Sudet. Nacistické Německo totiž razilo politiku „autarkního hospodářství“, v rámci kterého se snažila o maximální soběstačnost. Jedním ze způsobů, jak rozšířit schopnost soběstačnosti bylo právě zabírání a využívání nových území. Průmyslově rozvinutá oblast, jakou byly Československé Sudety se zdála být pro tuto politiku ideální. Obecně se dá proto říct, že Německo ze Sudet po jejich připojení víc bralo, než do nich dávalo.³⁹ Investice do sudetského průmyslu byly z německé strany příliš nízké pro efektivní rozvoj a tamější podniky měly potíže stíhat tempo zadané

---

³⁸ TICHÝ, Petr a TRANTINA, Boris. *Šluknov: V nové Československé republice*. [online]. In: Sluknov.cz [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.sluknov.cz/mesto/zhistorie/v-nove-ceskoslovenske-republice>.

³⁹ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. s. 256. ISBN 80-7239-147-X.

státem regulovanou ekonomikou kvůli mnohdy zastaralému strojnímu zařízení. V rámci připojení k Německu se nadále zúžily i dosavadní možnosti exportu, spolupráci vypověděli tradiční odběratelé, kteří bojkotovali obchod s Německem z důvodu utlačování židovského obyvatelstva. Sudetský průmysl tak přišel o možnosti exportu ke klíčovým odběratelům například do Severní i Jižní Ameriky, Velké Británie, Francie či Palestiny. Na krátkou chvíli byly Sudety odtrženy i od tradičního trhu s vnitrozemím Čech, ten byl ale obnoven záhy po zřízení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939.⁴⁰

Jedním z dodržených slibů, které nacistické Německo dalo Sudetám byl pokles nezaměstnanosti. Velká hospodářská krize z třicátých let dvacátého století zasáhla z území Československa průmyslové Sudety nejvíce. V době krize významně poklesl export, na kterém byly Sudety závislé, což vedlo k vlnám propouštění. Přestože se československá vláda snažila sudetským oblastem pomoci, situace využila SdP k propagandě a obvinila vládu z lhostejnosti ke krizi postiženým německým oblastem. Řešení mělo poskytnout nacistické Německo, které by vystoupilo v roli zachránce a nezaměstnaným sudetským Němcům zařídilo pracovní pozice, což vedlo k ještě větší podpoře požadavku Němců na odtržení Sudet. Získání politické síly skrze sliby o zlepšení hospodářské situace nebylo pro nacisty novinkou, stejnou taktiku používali i na začátku třicátých let k upevnění moci v krizi a reparacemi zpustošenému Německu.⁴¹ A Německo opravdu svůj slib dodrželo, zatímco k roku 1938 byla nezaměstnanost v Sudetách v řádu 200 000 – 250 000 lidí, v dubnu 1939 se uvádělo jen 45 479.⁴² Jedním z důvodů bylo přirozené překonání krize, za které si nacisté nárokovali zásluhy, ale jistou mírou přispěly i nové zakázky přicházející z říše, která se opravdu snažila podporovat tvorbu nových (nebo znovuotevření starých) pracovních míst. Německo dále zaměstnávalo dělníky na státních projektech rozvoje infrastruktury, dále se také vyskytla potřeba zaplnit pracovní místa po odchozích Čechů a nacisty pronásledovaných Židech. Část poklesu nezaměstnanosti měl na svědomí také odvod německých mužů do armády. Ke konci války začalo obecně pro sudetský průmysl platit, že byl spíše nadbytek pracovních míst než nedostatek.⁴³ Vypuknutí druhé světové války znamenalo pro některé průmyslové podniky rozvoj, pro jiné zkázu. Výroba ve vhodných podnicích byla přeorientována na potřeby zbrojního či válečného průmyslu, podpora z říše se projevila také dovozem nových obráběcích strojů, modernizací a zakládáním zcela nových podniků a továren. Jiné, nevyhovující (často

---

⁴⁰ ARBURG, A. von a STANĚK, T. (ed.). *Vysídlení Němců*. s. 145.

⁴¹ PRŮCHA, V. *Hospodářské a sociální dějiny*. s. 250-252.

⁴² ARBURG, A. von a STANĚK, T. (ed.). *Vysídlení Němců*. s. 145.

⁴³ Tamtéž. s. 145.

menší) podniky lehkého průmyslu zanikaly pro jejich nepotřebnost v čase války nebo protože jejich úlohu již dostatečně plnily jiné podniky.⁴⁴

2.3 Průmysl na Šluknovsku

Základy průmyslové výroby na Šluknovsku sahají hluboko do historie, již do dob 14. století. S průběžnou německou kolonizací na Šluknovsko také pronikalo plátenictví, které postupně tuto oblast značně proslavilo. Původně domácí výroba se na začátku 16. století začala sdružovat do cechů, o dvě století později se výroba začala přesouvat do prvních manufaktur které zakládali němečtí podnikatelé. V 18. století zde šlo již hovořit o textilním průmyslu. K plátenictví se přidalo bavlnářství a světový ráz dodali místnímu průmyslu angličtí obchodníci, kteří se na Šluknovsku začali usazovat a obchodovat s lokálně produkovánými textiliemi. Zatímco města jako Šluknov, Rumburk a Varnsdorf koncentrovala textilní výrobu, menší vesnice (později města) jako Mikulášovice či Velký Šenov přebírala další tradiční průmyslová odvětví ze Saska. Mikulášovice proslavil v 19. století například lehká kovovýroba (nožírství) a výroba umělých květin, Velký Šenov se zabýval výrobou knoflíků a stuh.⁴⁵ Ve dvacátých letech 20. století byl uveden na trh další typický produkt šluknovského průmyslu – motocykl Čechie-Böhmerland, který byl od ostatních motocyklů odlišný svou délkou (přes 3 metry). Jeho výroba započala v Krásné Lípě ale později byla přesunuta do malé vesnice Kunratice u Šluknova. Tím bylo ustanoveno strojírenské odvětví průmyslu na Šluknovsku.

---

⁴⁴ Tamtéž. s.145-146.

⁴⁵ NĚMEC, Jan. *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska: Bilder aus der Industriegeschichte des Schluckenauer Zipfels*. Rumburk: Město Rumburk, 2012. ISBN 978-80-87513-01-9.

3.0 Poválečný odsun německého obyvatelstva

V následující kapitole jsem se zabýval odsunem sudetských Němců – událostí, která značně ovlivnila situaci poválečného Československa, tudíž i průmyslu. Neopomenutelné je v tomto kontextu datum 30. 9. 1938 – datum mnichovské dohody. Právě mnichovská dohoda a na ní (v listopadu 1938) navazující 1. vídeňská arbitráž se staly pro Československo předmětem velké křivdy a traumatu, při nichž ztratila celkově na 42 000 km², které si mezi sebou rozdělilo Německo, Polsko a Maďarsko. Dále přišla Československá republika o téměř 5 milionů obyvatel a hitlerovskému Německu byl dán prostor pro další invazi do vnitrozemí bez rizika, které představovalo pohraniční obranné pásmo.⁴⁶ Skrze poválečný odsun Němců měla být Československu a jeho obyvatelstvu dopřána možnost, jak tuto křivdu odčinit (a v některých případech se obohatit). Sám prezident Beneš, který odsunovou politiku vehementně prosazoval z zahraničním exilu, zastával názory, že „to, co vyvolalo takovou katastrofu, jakou způsobil světu Mnichov, musí být odstraněno definitivně a jednou provždy“ a že odsun se nabízel jako „lepší a lidštestjší řešení, nežli nové nelidské masakry v poválečných výbuších občanské války a brutální pomsty“.⁴⁷ Samotný odsun se dělí na etapy divokého a organizovaného odsunu. Dohromady přišlo Československo v důsledku obou etap odsunu o přibližně 3 000 000 obyvatel německého původu.⁴⁸

3.1 Divoký odsun

Divoký odsun obvykle označuje etapu odsunu německého obyvatelstva v období od května 1945 do začátku srpna 1945.⁴⁹ Odsun probíhal neorganizovaně, jednalo se spíše o vyhánění německých obyvatel v doprovodu násilných odvetných akcí a rabování (proto přívlastek „divoký“). Závažnost vyhánění či samotný průběh záležel na kompetencích a pravidlech jednotlivých okresů. Procentuální počty odsunutých se tak výrazně lišily, stejně tak podmínky, za kterých odsuny probíhaly. Konec tohoto odsunu je značen dnem 2. 8. 1945 - datem konce Postupimské konference, na které bylo vítěznými mocnostmi rozhodnuto o nutnosti organizovaného odsunu Němců s jednotnými pravidly a řízeným průběhem.⁵⁰

---

⁴⁶ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Plus, 2018. s. 173-178. ISBN 978-80-259-0871-6.

⁴⁷ BENEŠ, Edvard, OLIVOVÁ, Věra (ed.). *Odsun Němců z Československa a Dokumenty*. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, sv. 8. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011. s. 21-22. ISBN 978-80-86107-51-6.

⁴⁸ NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha: Littera Bohemica, 2002. s. 97-100. ISBN 80-8591621-5.

⁴⁹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa /1918-1948/*. Ostrava: Amosium servis, 1992. s. 44. ISBN 80-85498-04-9.

⁵⁰ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. s. 39-47. ISBN 80-200-0328-2.

Ke květnu 1945 se počet členů německé národnosti žijících v ČSR uvádí kolem 3 200 000 až 3 400 000 Němců.⁵¹ Již v posledních měsících války si německé obyvatelstvo uvědomovalo nebezpečí, jaké by skýtalo setrvání v Československu po skončení konfliktu. Mnozí proto raději své domovy opustili a uprchli dříve, než válka na území okupovaného Protektorátu skončila. Proti příslušníkům německé národnosti, kteří setrvali, se záhy po válce zvedla vlna averze a odvetných akcí iniciovaných československým obyvatelstvem. Sídla Němců byla rabována, samotní Němci byli bití, souzeni a popravení stannými soudy nebo odvlékáni do improvizovaných internačních táborů, kterými prošlo během divokého odsunu 300 000 osob. Pohraničí stihla vlna sebevražd těch, kteří se takovému osudu nechtěli postavit. Divoký odsun se týkal přibližně 660 000 (v některých pramenech 730 000) příslušníků německé národnosti. V důsledku chaotičnosti celého procesu mezi nimi byli často i antifašisté, členové smíšených rodin a lidé, kteří by splňovali podmínky vyjmutí z pozdějšího organizovaného odsunu.⁵²

Hlavním a nelidským jevem této fáze odsunu bylo násilí, popravy a rabování prováděné českým obyvatelstvem, popřípadě vojenskými a paramilitárními oddíly, toužícím po obohacení či pomstě, stejně tak improvizovanými vlakovými transporty či dlouhými pochody vedenými za hranice Československa.⁵³ Právě kvůli nelidskému zacházení s civilním německým obyvatelstvem je na celý tento incident i dodnes nahlíženo jako na kontroverzní téma českých dějin. Na kontroverzi ani neubírá odhadovaných 19 000 - 30 000 obětí odsunů⁵⁴ (prameny vzniklé v bývalé Spolkové republice Německo pracovaly s počty 20 000 – 50 000), z nichž velká většina připadá právě na období divokých odsunů (6 000 obětí zemřelo násilnou smrtí).⁵⁵ Benešovo přání o přesun v slušných a lidských podmínkách tak nebylo v prvních měsících po válce naplněno. Beneš sám excesy doprovázející divoký odsun později označil za „nevhodné země Masarykovy“.⁵⁶

3.2 Organizovaný odsun

Organizovaný odsun Němců z Československa, ale i Polska a Maďarska probíhal již dle odsunových kvót a rozhodnutí domluvených po Postupimské konferenci. Odsunové kvóty se týkaly počtu odsunutých Němců, podmínek pro odsun a konečně samotné cílové destinace

---

⁵¹ Tamtéž. s. 38.

⁵² NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s. 87.

⁵³ DEJMEK, Jindřich. *Československo: dějiny státu*. Praha: Libri, 2018. s. 407. ISBN 978-80-7277-572-9.

⁵⁴ NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s. 101.

⁵⁵ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky*. s. 80.

⁵⁶ BENEŠ, E. a OLIVOVÁ, V. (ed.). *Odsun Němců*. s. 21.

Němců. Zpravidla měli Němci dvě možnosti – americké okupační pásmo v západních částech okupovaných zemí, nebo sovětské okupační pásmo ve východních částech. Samotná Postupimská konference oficiálně zastavila průběh odsunů divokých. Dokument „Zpráva o třístranné konferenci v Berlíně“, vydaný 2. srpna 1945, se ve třinácté hlavě zabýval právě spořádaným odsunem německého obyvatelstva. Zdůrazněno bylo, že odsun „musí být prováděn spořádaně a lidsky“. Vyzdvihnuto bylo také, že by odsouvaní Němci měli být přerozdělováni mezi jednotlivá okupační pásma spravedlivě, aby nebylo jedno z okupačních pásem zatíženo nezvládnutelným počtem nově přichozích obyvatel. Odtud vzešel příkaz k přerušení divokých odsunů, aby mohl být zjištěn přibližný počet již odsunutých Němců do jednotlivých okupačních pásem a dle toho mohly být vypracovány početní kvóty pro následující organizovanou část odsunu.⁵⁷ Pro odsun byly velmi důležité vydané dekrety prezidenta republiky, které například zbavovaly Němce československé národnosti, určovaly kvóty pro odsun a jejich fungování, specifikovaly kdo má na starost dohled nad odsuny vymezovaly výjimky z odsunů, znárodňovaly (nejen německé) doly, průmyslové podniky a banky a upravovaly práva Němců.⁵⁸ V plánu byl původně odsun minimálně 2,5 milionu Němců, maximální počet který by prezident Beneš byl ochoten v nové Československé republice tolerovat byl poté stanoven na 300 000.⁵⁹

V průběhu organizovaného odsunu již německé obyvatelstvo nemělo býti napadáno, mohlo počítat s jednotnými pravidly odsunu a znalo podmínky pro vynětí z odsunu. Z organizovaného odsunu bývali často alespoň v prvních vlnách vyňati prokázaní antifašisté, osoby ze smíšených manželství a pro nás nejdůležitější část – nepostradatelní dělníci a specialisté (společně se svými rodinami). První fáze organizovaného odsunu trvala oficiálně od ledna roku 1946 až do vyčerpání odsunových kvót pro jednotlivé okupační zóny do listopadu téhož roku.⁶⁰ V rámci první etapy organizovaného odsunu bylo Československou republiku donuceno opustit 2 256 000 Němců, z toho téměř 1 500 000 do amerického okupačního pásma a 750 000 do sovětského.⁶¹ Výjimku se ke konci roku 1946 podařilo získat na 162 409 Němcům, většinou kvůli své nepostradatelnosti pro průmyslovou výrobu nebo díky

---

⁵⁷ *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957. s. 123, 124.

⁵⁸ NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s. 89-95.

⁵⁹ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky*. s. 48.

⁶⁰ Tamtéž. s. 61.

⁶¹ NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s. 101.

smíšenému manželství (původ/uzavření).⁶² Tím odsun ale neskončil, pouze se pozastavil jeho průběh.

V následujících etapě organizovaného odsunu probíhající v roce 1947 odsunu byli odsunuti i Němci, kteří se odsunu vyhnuli z důvodu vyčerpání kvót (až na antifašisty, specialisty z oblastí průmyslu a zemědělství a jejich rodiny).

Finální etapa se měla zabírat i kvalifikovanými pracovními silami, u kterých se počítalo, že se je již podařilo nahradit zaučenými novoosídlenci z vnitrozemí. Na konkrétním příkladu ale ještě v této práci uvedu, že tato fáze odsunu neprobíhala vždy podle představ ministerstva vnitra, které odsuny řídilo. Dodatečné odsuny v roce 1947 se tak ještě týkaly 80 000 Němců, s tím, že dodatečné odsuny kvalifikovaných sil měly probíhat i roku 1948.⁶³

3.3 Odsun a průmysl

Odsunutím německého obyvatelstva došlo k výrazné ztrátě pracovní síly, která byla v průmyslu pohraničních oblastí tradičně zaměstnána. To mělo často za následek nedostatek kvalifikované pracovní síly a negativní dopad na produkci. Průmyslové podniky, stejně jako malé živnosti, bývaly novou vládou znárodňovány a pokud se jim nepodařilo sehnat novou kvalifikovanou pracovní sílu z vnitrozemí, nebo si udržet tradiční německé zaměstnance (zajištěním výjimek z odsunu), čekal je krach.

Krátce po druhé světové válce, v květnu 1945 bylo v pohraničním průmyslu Československa evidováno přes 410 000 zaměstnanců, z toho 290 000 se hlásilo k Německé národnosti.⁶⁴ 8. března 1946 byla vydána vyhláška ministerstva vnitra o postavení nepostradatelných německých zaměstnanců, která do května 1946 počítala s maximálním počtem 60 000 Němců v průmyslových odvětvích československého hospodářství, přitom ještě 1. 4. 1946 činil počet Němců zaměstnaných v průmyslu 214 000, z toho v pohraničí 184 800.⁶⁵ Toto předsevzetí se ale téměř podařilo naplnit, v listopadu 1946 bylo totiž k průmyslovým odvětvím evidováno 63 000 zaměstnanců německé národnosti. Ve skutečnosti se ale v průmyslu nadále zdržovalo téměř 200 000 stávajících i “bývalých Němců”, z nichž mnozí po válce dosáhli změny národní příslušnosti a bylo jim tudíž dovoleno zůstat (z tohoto počtu bylo přes 27 000 osob zaměstnáno v pro tuto práci zásadním kovo zpracovatelském průmyslu).⁶⁶

---

⁶² STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky*. s.77.

⁶³ NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s. 101.

⁶⁴ STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa*. s.155.

⁶⁵ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky*. s.87.

⁶⁶ STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa*. s.294-296.

Ideálním stavem, o který se průmyslové podniky často snažily, bylo zachování větší složky kvalifikovaných německých pracovníků, kteří by z odsunu byli vyňati, aby zaučili nově příchozí méně (často vůbec) kvalifikované pracovníky z vnitrozemí a zároveň udržovali podnik v chodu. Odsun Němců ale pro poválečné Československo ve výsledku na konci roku 1946 znamenal ztrátu 168 000 – 230 000 kvalifikovaných pracovníků, které nebylo snadné pomalu se zaučovanými a méně početnými novoosídlenci z vnitrozemí nahradit.

Poválečné Československo se muselo smířit se zbývajících 54 000 nepostradatelných dělníků německé národnosti uváděných k roku 1947, jejichž počet ale následujícího roku klesl pod 50 000.⁶⁷

Pro šluknovský průmysl znamenal odsun těžko překonatelnou krizí. Podobně jako většina sudetského průmyslu závisel i ten zdejší do odsunu převážně na německé pracovní síle. S přebytkem volných pracovních míst zápasil průmysl už během druhé světové války, mnohdy kvůli povolání značné části zaměstnanců na frontu, nyní ale měla být odsunuta velká většina pracujícího obyvatelstva, které bylo většinou zaměstnáno právě v průmyslových podnicích. Chybějící německá populace navíc nebyla dostatečně efektivně nahrazována novoosídlenci z vnitrozemí. Mnohé podniky proto zanikly, nebo byly přestěhovány za pracovní silou o vnitrozemí či na Slovensko. Jistou ochranu před zánikem také poskytlo sloučení do národních podniků, které některé závody reorganizovaly a zároveň mnohem efektivněji chránily zbývající německou pracovní sílu. Díky tomu byla na Šluknovsku v menším měřítku zachována tradiční textilní výroba, dále nožířství, výroba stuh a umělých květin. Předválečné slávy už ale šluknovský průmysl nikdy nedosáhl.⁶⁸

---

⁶⁷ STANĚK, T. *Předpoklady, průběh a důsledky*. s. 90-91.

⁶⁸ MELICHAR, J. *Vlastivěda Šluknovského výběžku*. s. 187.

4.0 Město Mikulášovice

Ústřední lokací této práce je město Mikulášovice (německy Nixdorf/Nixendorf), nacházející se ve Šluknovském výběžku okresu Děčín – nejsevernější části Ústeckého kraje a zároveň celé České republiky. Podobně jako ve velké většině měst severních Čech bylo i zde rozvinuto textilní odvětví průmyslu, konkrétně pletařství a výroba galanterního zboží, ale co Mikulášovice od jejich sousedů odlišovalo bylo jedinečné odvětví kovo zpracování – nožířství, rozvíjené převážně na konci 18. a průběhu 19. století. Kromě něj se v témže období pro Mikulášovice stala také typickou výroba umělých květin.⁶⁹ Mikulášovice se do obecného podvědomí začaly dostávat už jako vesnice v průběhu 19. století díky pracovitosti a odhodlanosti svých obyvatel rozvíjet tamější nově vznikající průmysl. Na rozdíl od jiných průmyslových center se Mikulášovičtí nemohli spoléhat na dlouholetou tradici, bylo tedy na nich novou vlastní tradici vytvořit. Záznam o Mikulášovicích stejně tak jako o celé oblasti Šluknovska nalezneme v knize *Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks* (album průmyslu liberecké obchodní komory) od Antona Anschiringera.⁷⁰ Mikulášovice jsou zde popisovány jako rostoucí vesnice a nadějně průmyslové centrum, čítající k roku 1857 686 domů a 5205 obyvatel. Autor jim a tamějšímu průmyslu předpovídal pěknou budoucnost, v důsledku možnosti železničního spojení s Varnsdorfem, Žitavou (Zittau) a s Podmokly u Děčína (Bodenbach).⁷¹ Právě díky své poloze v sudetské oblasti Čech šlo až do odsunu Němců o město s tradičně vysokým podílem německého obyvatelstva. Nejvyšší počet obyvatelstva zaznamenaly Mikulášovice (tehdy ještě vesnice) před první světovou válkou – dle sčítání z roku 1910 měly 7668 obyvatel (a 962 domů) což z nich činilo tehdy největší vesnici Rakouska-Uherska.⁷² I nejspíš z tohoto důvodu (vedle stále se rozvíjejícího průmyslu) se Mikulášovice roku 1916 dočkaly povýšení na město udělené císařem Karlem I.⁷³ I přes nadále rostoucí počet domů v následujících sčítáních klesly počty obyvatel Mikulášovic pod hranici 7 000 – v roce 1921 na 6 640 (s 1 015 domy), v roce 1930 se znovu mírně navýšily

---

⁶⁹ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice – Nixdorf*. s. 103-109.

⁷⁰ ANSCHIRINGER, Anton. *Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks: namhafteste Fabriks-Etablissements & Gewerbs-Unternehmungen der Kreise Bunzlau, Gitschin, Königgrätz und Leitmeritz in naturgetreuen Abbildungen mit statistisch-topographisch-gewerblichem Texte*. 1858. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1981. s. 100.

⁷¹ Tamtéž s. 100-102.

⁷² RICHTER, Karl. *Geschichte des Niederlandes*. Sonthofen, vlastní vydání, 1960. s. 99. (Slovo Niederland v názvu neodkazuje na Nizozemsko, ale na Böhmishes Niederland/České Nizozemí – v Německu zažité historické označení pro Šluknovský výběžek, jehož historii se Richter v citované knize věnuje.)

⁷³ *Historie – Město Mikulášovice* [online]. In: Mikulasovice.cz [cit. 2024-01-02]. Dostupné z: <https://www.mikulasovice.cz/mesto-a-urad/o-meste/historie/>.

na 6 755 (s 1 062 domy).⁷⁴ Hlavními důvody pro tento pokles mohla být jak první světová válka, tak následný rozpad Rakouska-Uherska.

Roku 1938 byly společně s celým Šluknovským výběžkem jakožto pohraniční sudetskou oblastí zahrnuty do území odstoupené nacistickému Německu v důsledku Mnichovské dohody, pod jehož správou setrvaly až do konce druhé světové války roku 1945. V dnešní době žije v Mikulášovicích necelých 2 100 obyvatel a rozlohou dosahují téměř 26 km².⁷⁵

4.1 Mikulášovické nožířství

V této části bych rád vyjasnil důležitost nožířství pro město Mikulášovice, jeho dlouhý vývoj a stejně tak historii firmy Mikov a jejích předchůdců. Město Mikulášovice má dlouhou nožířskou tradici, sahající už k 17. století. Tehdy byly Mikulášovice obcí putovných šlejfirů – řemeslníků vyrábějících a brousících nože, kteří během roku putovali od města k městu a nabízeli své služby. V zimních měsících nakoupili nový materiál a v teple svých domovů vyráběli nové nože kolísavé kvality. Tamější nožířství bylo v těchto dobách podobně jako nožířství světové řemeslem individuálním, provozovaným jedincem či jeho rodinou, ale neslučovaným do cechů či větších organizačních struktur.⁷⁶

O vybudování pevné a kvalitní nožířské tradice se zasadil místní podnikatel Ignaz Rösler, který roku 1796 založil první tovární výrobu nožů a o dva roky později započal s výrobou kvalitních nožů dle anglického stylu. Právě díky tomuto kroku získaly Mikulášovice v první třetině 20. století přezdívku “československý Solingen”, odkazující se na úspěchy tehdejšího německého ocelářského centra v Solingenu. Odrazovým můstkem pro Röslerovo podnikání byla kontinentální blokáda (1806-1814), kvůli které nebyly kvalitní anglické nože k dostání, v důsledku čehož se nože z Röslerovy továrny staly velmi chtěným zbožím nejdříve v rámci monarchie a později i v rámci kontinentu.⁷⁷ O rozšíření podniku se poté v první třetině 19. století zasadil Ignázův synovec Josef Jakub Emanuel Fischer, který továrnu rozšířil a komplex nazval “Die k.u.k. privilegierte Stahl-, Nürnberger – und Pfeifenkopf- Fabrik Ignaz Rösler”. V té době podnik zaměstnával už kolem 200 nožířů a za své zásluhy byli jak strýc, tak

---

⁷⁴ RŮŽKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. [online]. [cit. 2024-03-01]. Praha: Český statistický úřad, 2006. s. 370-371. ISBN 80-250-1277-8. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0>.

⁷⁵ *Mikulášovice* [online]. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Mikulášovice>.

⁷⁶ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 93.

⁷⁷ Tamtéž. s. 95.

synovec roku 1819 povýšení císařem Františkem I. do šlechtického stavu Edler von Ehrenstahl (v překladu šlechtic z čestné/ušlechtilé oceli, titul zřejmě poukazoval na nožířskou profesi a hlavní výrobní materiál, který využívala továrna dvou povýšených Röslerů).⁷⁸ Kromě šlechtického stavu byli oba továrníci společně ještě s několika vedoucími výroby oceněni zlatou medailí za občanskou zásluhu („Civilverdienst-Medaille“). Od této události začal pravý průmyslový rozmach firmy. V katalogu výroby se nacházely britvy, stolní, kapesní, dopisní a zahradnické nože, veškeré typy nůžek, chirurgické nástroje, bronzové výrobky a náustky na dýmky. V první polovině 50. let 19. století obdržela firma za své zásluhy ještě dvě další ocenění. Roku 1851 to byla londýnská a roku 1854 mnichovská „Preismedaille“.⁷⁹ Medaili z roku 1851 si firma vysloužila na Světové výstavě v Londýně, zatímco medaili z roku 1854 na Všeobecné průmyslové výstavě konané v Mnichově. O stupních těchto udělených ocenění se ale bohužel nedočteme. Na začátku 20. století poté firma začala s výrobou svého typického a dnes již celorepublikově známého produktu – kapesního nože stylu „rybička“.⁸⁰

Druhý synovec Ignaze Röslera - Ignaz Rösler junior se roku 1865 zasadil o založení druhé nožířské fabriky na území Mikulášovic. Firma s pozdějším názvem Ignaz Rösler's Söhne, který získala po převzetí první zmíněné firmy patřící Röslerově rodu, v první třetině 20. století úspěšně zaměstnávala na 400 nožířů. Podnik byl úspěšný i díky svému exportu do zahraničí, celosvětově úspěšné mikulášovické nože odebíraly ochody a podniky například v Severní či Jižní Americe, Číně, Palestině, Itálii, na Balkáně, ve Francii, v Belgii, Polsku, Rakousku, Rumunsku, Bulharsku nebo Turecku a dalších.⁸¹ Ačkoliv se firmě dlouho dařilo, tento úspěch netrval věčně. V důsledku druhé světové války (znemožnění exportu, povolání zaměstnanců na frontu) počet zaměstnanců razantně klesl, kolem roku 1940 měl podnik již pouze 100 zaměstnanců. Nad vodou tuto firmu držely ve válečných letech zakázky pro německý zbrojní průmysl zásobící německý Wehrmacht.⁸² Brzké poválečné vyhlídky se zdály být pro tuto firmu jedny z nejpříznivějších z podniků, které druhou světovou válku překonaly. Dokument „Bilance za rok 1945“ mimo jiné uváděl, že v továrně je k září 1946 zaměstnáno „asi 120 lidí, Čechů i Němců“ a autor dokumentu v něm optimisticky konstatoval, že je podnik „životaschopný a i výnosný“.⁸³ Bohužel podobné vyhlídky nebyly sdíleny pro zbytek

---

⁷⁸ Tamtéž. s.95.

⁷⁹ ANSCHRIRINGER, A. *Album der Industrie*. s. 101.

⁸⁰ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 95-96.

⁸¹ *Compass Industrie und Handel Čechoslovakei 1930*. Prag: Compass Verlagsgesellschaft. s. 690.

⁸² KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 96, 101.

⁸³ SOKA Most. NAD: 1120. Ignaze Röslera synové, výroba ocelového zboží, Mikulášovice. kart. 1. Bilance za rok 1945. str. 6. 10. 9. 1946.

poválečného sudetského nožířství. Nejspíš i z tohoto důvodu se firma Ignaz Rösler's Söhne stala jednou ze tří hlavních mikulášovických nožířen, které byly po válce sloučeny v SANDRIK a posléze MIKOV. V určitém smyslu si zachovala i své vůdčí postavení, jelikož zároveň sloužila jako hlavní závod mikovského národního podniku.

Další firmou, která se později stala součástí Mikovu byla továrna nožíře Franze Frenzela, založená roku 1870, vyrábějící nože s typickou značkou - kotvou. Svým pozdějším názvem „Frenix“ odkazovala nejen na příjmení svého zakladatele – Frenzel, ale i na město vzniku firmy – Mikulášovice (tehdy s německým názvem Nixdorf). Tento odkaz na sídelní město se posléze dá nalézt i ve firmě, do které byl později Frenix sloučen – MIKOV (tentokrát již odkazující na český název). V roce 1900 činil počet zaměstnanců Frenzely firmy 200 a nabízela sortiment 3000 typů nožů, dýk, příborů a pinzet. Stejně jako pro většinu sudetských firem i pro tuto připojení k Německu neznamenaloby časy hojnosti. Ztrátou spolehlivých odbytišť v Československu (pozdějším protektorátu) začala firma strádat, ve válečných letech si udržovala jen 40 zaměstnanců. Přesto se konce války dočkala bez krachu. Do roku 1946 vykonával nad podnikem krátce národní správu Jiří Bubela, než byla z rozhodnutí zemského národního výboru v Praze sloučena v sandrický⁸⁴ a později mikovský komplex.⁸⁵

Třetí a poslední částí pozdějšího Mikovu se stala firma Julia Pilze z roku 1885. Jeho výrobky nesly značku houby a pyšnily se převážně mnohoželízkovými kapesními noži. Roku 1913 správu převzali Pilzovi synové a firma získala příhodné jméno „Julius Pilz Söhne“ a na začátku druhé světové války měla téměř 100 zaměstnanců⁸⁶. Ačkoliv úplný seznam veškerých zaměstnanců firmy po druhé světové válce není k dispozici, podle dostupných dokumentů se po skončení války k červenci 1945 hlásilo 62 zaměstnanců k německé národnosti.⁸⁷

Konec druhé světové války znamenal pro mikulášovické nožířství velkou výzvu. Na jedné straně hrozil podnikům krach v důsledku hrozby odsunu kvalifikované a osvědčené německé pracovní síly, za kterou by se těžko hledala náhrada, na straně druhé ale situace přinesla otevření nových odbytišť a návrat ke starým, vnitrozemským, o které nejdříve v důsledku odtržení Sudet a později zařazení do zbrojního průmyslu Wehrmachtu v průběhu druhé světové války přišla. Stejně jako velká většina průmyslových podniků Sudetských oblastí

---

⁸⁴ SOKA Most. NAD: 1118. František Frenzel, závody Frenix, továrna na nože, Mikulášovice. kart. 1. Korespondence SANDRIK – Poštovní spořitelna v Mikulášovicích. 19. 1. 1948.

⁸⁵ Tamtéž. s. 96-97.

⁸⁶ Tamtéž. s. 97-98.

⁸⁷ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Julius Pilz synové továrna na nože, Kuchrýk František národní správce, v Mikulášovicích – Seznam zaměstnanců německé národnosti. 1. 6. 1945.

byli pro nožířské podniky zaopatřeni národní správci, kteří se o továrny, jejich nepřetržitý chod a samotné zaměstnance (či umístění nově příchozích) měli starat, dokud nebudou znárodněny nebo předány pod správu vnitrozemským podnikům. Národními správci velké většiny průmyslových podniků v Mikulášovicích se stali Jiří Bubela a František Kuchrýk, kteří (dle Mikulášovické kroniky) své povinnosti ale zanedbávali a spravované podniky přibližovali ke krachu. Smutnými příklady poválečného krachu v důsledku odchodu pracovní síly a nezvládnutelné konkurence se staly menší kovozpracovatelské podniky Jakoba Dittricha a Emanuela Knotheho.⁸⁸

Celkovému zkrachování nožířského průmyslu bylo zabráněno dvěma způsoby. Prvním bylo zajištění výjimek z odsunu pro mnoho nepostradatelných dělníků a specialistů. Mikulášovice si udržely přes 150 původních vytrénovaných zaměstnanců s téměř 300 členů rodin, kterých si město vážilo (konalo pro ně německé kulturní akce) a kteří postupně zaučovali nově příchozí české obyvatelstvo a početná německá menšina zde vydržela až do roku 1960.⁸⁹ Druhým způsobem ochrany před krachem bylo sdružení jednotlivých továren v jeden národní podnik – SANDRIK v roce 1946. SANDRIK byl úspěšným nožířským podnikem se sídlem v Bratislavě a do nožířství v Mikulášovicích vykládal nemalé úsilí. Kromě sdružení samotných továren také ve starých továrních budovách zřizoval internáty pro mladé nožířské učně a na sever Čech z důvodů modernizace a zrychlení výroby dodával své obráběcí stroje.⁹⁰ Z důvodu efektivnější správy podniků se z Mikulášovic záhy po sloučení podniků stalo další sídelní město SANDRIKU.

O poválečné Mikulášovice se zajímal i podnik KOH-I-NOOR, který pod svou správu sdružoval firmy vyrábějící drobné kovové výrobky a kancelářské potřeby. 1. ledna 1955 nakonec místní KOH-I-NOOR a SANDRIK splynuly do dnes již známé firmy MIKOV, pod kterou tehdy ještě spadaly další podniky v Benešově nad Ploučnicí, České Lípě, Slaném a nedalekém Velkém Šenově.⁹¹ Firma MIKOV byla během komunistické éry standardně dále slučována do národních jednot a závodů – roku 1958 se stala součástí Výrobně-hospodářské jednoty a 1965 závodů na výrobu strojírenského zboží Prago-Union.

---

⁸⁸ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 98-101.

⁸⁹ Tamtéž. s. 198.

⁹⁰ *Velký Šenov a jeho historie: SANDRIK* [online]. In: velkysenov.estranky.cz. [cit. 2024-01-02]. Dostupné z: <https://velkysenov.estranky.cz/clanky/prumysl-a-tovarny/kovo-vyroba/sandrik.html>.

⁹¹ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 101-102

Po pádu komunistického režimu se roku 1990 sdružené mikovské závody mimo Mikulášovice osamostatnily a značka MIKOV se dnes váže pouze na nožírskou továrnu ve městě Mikulášovice.⁹²

4.2 Odsun v Mikulášovicích

Předválečná data z květnového německého sčítání lidu roku 1939 uvádějí pro Mikulášovice 6137 obyvatel, z nichž majoritní část náležela k německé národnosti (většina Čechů v té době již byla nucena obec opustit v rámci zabrání Sudet v roce 1938, nebo byla poněmčena).⁹³ Tato situace se ale měla značně změnit již záhy po skončení války. Odsun zasáhl výrazně i Mikulášovice, ostatně jako velkou většinu obcí Šluknovského výběžku. Zatímco přesná data divokého odsunu nejsou známa, odhadem bylo obec nuceno během této fáze opustit přibližně tisíc obyvatel. Jako ve většině obcí se oficiálně měla první fáze odsunu týkat usvědčených kolaborantů a nacistů, na které byl v červnu 1945 proveden záťah. Polapení nacisté byli posléze internováni v pracovním táboře Rabštejn.⁹⁴ Samotný organizovaný odsun byl již mnohem lépe dokumentován, pro nás je zvláště důležité brát v potaz proměnu německé mužské populace v Mikulášovicích, jelikož se na průmyslové výrobě podíleli převážně muži. Data k 1. prosinci 1945 uvádějí, že v obci Mikulášovice bylo evidováno 4794 obyvatel, z toho 3472 se hlásilo k německé národnosti (72,4 %), z nichž 954 bylo mužů. Situace se drasticky změnila již záhy v dalším roce. Dostupné záznamy k 1. září 1946 ukazují, že počet obyvatel klesl na 3161, tedy o 34 %. Z tohoto počtu obyvatel se ale k německé národnosti hlásilo již pouze 606 obyvatel, pouhých 19,2 % z celkového počtu. Mužská populace klesla stejně drasticky jako ženská a dětská, oproti předešlé necelé tisícovce mužů v Mikulášovicích setrvalo 184. V důsledku dosidlování pohraničí vnitrozemskými Čechy a přirozeného vzestupu porodnosti posléze celkové počty obyvatel mírně stoupaly, data k 1. červenci 1947 mluví o 3395 obyvatelích, z nich 473 Němcích, a téměř stejně k 1. březnu 1948 – 3391 obyvatel s 473 Němci (155 muži). Tento počet obyvatel německé národnosti se tedy v poslední fázi odsunu neměnil a na jejím konci roku 1948 činil 13,9 % celkového obyvatelstva města, z nichž 155 bylo mužů, 193 žen a 125 dětí (mladších 18 let).⁹⁵ Předválečnému stavu čítajícímu přes 6000 obyvatel se Mikulášovice již nikdy nepřiblížily.

---

⁹² Tamtéž. s. 102.

⁹³ RICHTER, K. *Geschichte des Niederlandes*. s. 89.

⁹⁴ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 197.

⁹⁵ SOKA Děčín. NAD: 1009. Okresní národní výbor Šluknov 1945-1949 (1951), inv. č. 50, kart. 1, Korespondence ONV Šluknov – Osidlovací úřad a Fond národní obnovy, Periodické hlášení o pohybu obyvatelstva. 6. 3. 1948.

Velkou většinu Němců vyňatých z povinnosti odsunu tvořili právě kvalifikovaní dělníci, specialisté a jejich rodiny, bez kterých by mikulášovické průmyslové podniky nedokázaly pokračovat ve výrobě a které samy podniky i Okresní národní výbor Šluknov před odsunem vehementně chránily.⁹⁶

---

⁹⁶ KARLÍČEK, P. a NĚMEC, J. *Mikulášovice - Nixdorf*. s. 101.

5.0 Boje o udržení Němců v průmyslu

Město Mikulášovice v divoké fázi odsunu opustilo přibližně 1000 Němců a v první fázi odsunu organizovaného odsunu se počet ze zbývajících necelé tisícovky evidovaných Němců zmenšil do roku 1948 na necelých 500.⁹⁷ Zdejší fungující průmyslové podniky kvůli odlivu Němců a krachu menších továren pocítily nutnost udržení zbývajících zaučené pracovní síly na svých místech v průmyslu. Nehrozil jim totiž pouze odsun za hranice státu, tito Němci byli i často povoláváni na zemědělské práce do vnitrozemí. Snahu a boj za udržení Němců lze vidět i v pramenné základně – žádostech o udělení výjimek podávaných skrze Okresní národní výbor Šluknov na ministerstvo vnitra, které odsuny řídilo. Právě tyto žádosti lze nalézt ve fondu firmy Mikov, například v sérii korespondencí a pokynů mezi ONV Šluknov a Oblastním zmocněncem ministerstva vnitra pro odsun Němců v Liberci mezi 8.-14. červencem 1948.

V prvním zachovaném dopise z 8. července adresovaném ONV ve Šluknově vysvětloval štábní kapitán Vedral (zmíněný oblastní zmocněnec ministerstva vnitra pro odsun Němců) problematiku těchto Němců. Zdůrazňoval, že v pohraničních oblastech se nachází „značný počet Němců určených k přesunu“, kteří jsou v tamějším průmyslu zaměstnáváni jako „tzv. odborníci bez legitimace specialistů“. Pozoruhodnými jsou již v tomto úvodu dvě skutečnosti. První je, že tato skupina Němců nebyla odsunuta z pohraničí, ačkoliv odsun již probíhal třetím rokem a jednalo se o skupinu, která si doposud nezískala oficiální výjimku z odsunu. Druhou pozoruhodností je použitý termín „přesun“, nikoliv „odsun“. Rozdíl mezi nimi spočívá v cílové destinaci. Zatímco „odsun“ směřoval za hranice, „přesun“ se používal pro pohyb do vnitrozemí, konkrétně pro zapojení německé populace do zemědělských prací. Vedral dále pokračoval potvrzením faktu, že tamní firmy tuto pracovní složku „nechtějí uvolnit a brání se jejich odstranění“. Proto se odkazuje na ústní příkaz zmocněnce vlády pro odsun Němců dr. Kučery, dle kterého „musí být pro další ponechání takovýchto Němců v závodech vyžádán příslušnými závody souhlas ministerstva vnitra v Praze dle oběžníku tohoto ministerstva ze dne 18. 4. 1948“ a varuje, že v opačném případě firmám hrozí, že jim budou Němci odebráni a přesunuti do vnitrozemí na zemědělské práce. Úředníkům ONV Šluknov dále Vedral říká, aby toto rozhodnutí sdělili všem podnikům, které tyto Němce zaměstnávají a aby dotčené podniky do konce července 1948 skrze šluknovské ONV předložily ministerstvu vnitra onu žádost o ponechání Němců společně s jejich jmennými seznamy. Na

---

⁹⁷ SOKA Děčín. NAD: 1009. Okresní národní výbor Šluknov 1945-1949 (1951), inv. č. 50, kart. 1, Korespondence ONV Šluknov – Osidlovací úřad a Fond národní obnovy, Periodické hlášení o pohybu obyvatelstva. 6. 3. 1948.

závěr Vedral dodává, aby ONV závodům, které příslušnou žádost nepodají, Němce odebral a zařadil je do přesunu.⁹⁸

V souladu s tímto příkazem adresoval 12. července 1948 Okresní národní výbor ve Šluknově „všem průmyslovým podnikům, místním národním výborům, stanicím SNB a okresnímu velitelství SNB“ upozornění, aby se podniky zařídily dle přiloženého Vedralova dopisu „neb odsun, resp. přesun a rozptyl Němců z pohraničí nemůže se pro nedostatek pracovních sil nadále zdržovati a odkládati“. Dále varuje, že nepodání příslušné žádosti by mohlo vést k odebrání zaměstnanců, což by pro některé z podniků mohlo znamenat zastavení výroby. Ke konci dopisu je ale zdůrazněna skutečnost, že se příkaz o zaslání žádosti a seznamu zaměstnanců netýká podniků, které již zaměstnávají pouze Němce, kteří vlastní legitimaci specialisty či jiného důvodu pro vynětí z odsunu. To poukazuje na další zajímavý fakt, že vynětí z odsunu pro Němce zároveň i znamenalo vynětí z přesunu a vláda je svévolně nemohla povolát a přesunout mimo jejich místo zaměstnání/bydliště ani v rámci hranic republiky. V neposlední řadě se dozvíme urgentnost, s jakou ministerstvo vnitra v této fázi postupovalo – veškerým zpraveným podnikům dalo na předložení seznamů zaměstnanců 1 měsíc – v celkovém rámci poválečného dění nemnoho času, protože otázka sudetských Němců neměla být již nadále protahována (věřilo se, že čím déle bude odsun probíhat, tím negativněji na něj bude světová veřejnost nahlížet).⁹⁹

V témže fondu lze nalézt právě zmiňované seznamy německých pracovních sil – zaměstnanců, kterým legitimace pro vynětí z odsunu chybí. Dle jejich datace z června 1948 (v případě firmy J. Drasche a syn ze sousedního Vilémova z konce května 1948) lze ale usoudit, že nevznikaly na základě příkazu štábního kapitána Vedrala a že o to spíše reagovaly přímo na oběžník ministerstva vnitra z dubna 1948, který upravoval podmínky ponechání Němců bez legitimace ve stávajících pracovních pozicích. Skrze oblastního zmocněnce ministerstva vnitra pro odsun Němců Vedrala a ONV Šluknov ale mohly firmy tuto situaci řešit hromadně a pro samotné ministerstvo vnitra se proces udělování výjimek z odsunu (přesunu) stával přehlednější, protože seznamy byly zasílány přímo skrze příslušné okresní národní výbory. Firmy, jejichž seznamy německých zaměstnanců v tomto fondu nalezneme jsou mikulášovické Julius Pilz, Franz Frenzel, Ignaz Rösler, vilémovský Josef Drasche a F. J. Frenzel z Velkého

---

⁹⁸ SOkA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p., inv. č. 528, kart. 85, Korespondence oblastní zmocněnec ministerstva vnitra – ONV Šluknov. Liberec, 8. 6. 1948, čís. jedn.: 1182/48.

⁹⁹ SOkA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p., inv. č. 528, kart. 85, Korespondence oblastní zmocněnec ministerstva vnitra – ONV Šluknov. Šluknov, 12. 6. 1948, čís. jedn.: 20322-348 48-Da.

Šenova. Všechny výše zmíněné firmy byly již v této době sloučeny pod bratislavský národní podnik SANDRIK, ze kterého se v následujících letech odloučil dnešní nožířský závod MIKOV.

V seznamech německých zaměstnanců – nespecialistů mikulášovických nožířských firem bychom se dopočítali celkem 30 osob. Nejstarší z firem – Ign. Röslera synové dodatečně zařizovala k 1. 6. 1948 legitimaci 9 zaměstnancům,¹⁰⁰ F. Frenzel v seznamu také z 1. 6. 1948 uvedl 16 jmen¹⁰¹ a na seznamu podniku Julia Pilze synové z 7. 6. 1948 bychom našli 5 jmen.¹⁰² Vedle jména a data narození se často uvádělo i bydliště, stávající pozice a kterékoliv možné polehčující okolnosti. Těmi mohlo být smíšené manželství, příbuzenské vztahy k osobám z odsunu již vyňatým, národní spolehlivost, podaná, ale nevyřízená žádost o udělení československého státního občanství nebo dodatečné prokázání o antifašistické činnosti. V seznamech bychom se napočítali celkem 20 mužů a 10 žen (ženy na svém seznamu uvedl pouze F. Frenzel, proto je sporné, zdali byly seznamy ostatních dvou firem kompletní, nebo zdali ženy neuvedly schválně). Uvedení muži byli zaměstnaní na pozicích nožíře, brusiče, či kováře, ženy často obstarávaly montáž a lisování nožů. K dispozici jsou také prameny dalších nožířských firem z blízkého okolí, které se nacházely pod správou SANDRIKu. Firma F. J. Frenzel z Velkého Šenova podala seznam s 11 pracovníky¹⁰³ a Josef Drasche z Vilémova má na seznamu 7 jmen.¹⁰⁴ Porovnání pramenů se nabízí v případě firmy Julia Pilze, k níž je ve fondu zachovaný i seznam zaměstnanců německé národnosti z roku 1945. V tomto starším seznamu, na jehož deskách je ještě jméno výše zmíněného národního správce Kuchrýka, bychom našli jména, pracovní pozice a bydliště 62 zaměstnanců,¹⁰⁵ včetně dvou, které se dají nalézt i na o tři roky mladším seznamu Němců bez legitimace (Jan Heine a Jan Maaz). Tato skutečnost nám potvrzuje fakt, že se někteří z Němců zaměstnaných ve zdejším průmyslu bez legitimace pro vynětí z odsunu dokázali pod ochranou své firmy odsunu samotnému vyhýbat až 3 roky, než jim byla jejich firma oficiálně donucena výjimku z odsunu zaopatřit.

---

¹⁰⁰ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart 85, Ignaze Röslera synové, Mikulášovice – Seznam německých pracovních sil. 1. 6. 1948.

¹⁰¹ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Frant. Frenzel, Mikulášovice – Soupis zaměstnanců Němců bez specialistické legitimace. 1. 6. 1948.

¹⁰² SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 530, kart. 85, Julius Pilz synové, Mikulášovice – Seznam specialistů německé národnosti, kteří nevlastní legitimace o vynětí z odsunu. 7. 6. 1948.

¹⁰³ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, F. J. Frenzel, Velký Šenov – Seznam německých pracovních sil. 11. 6. 1948.

¹⁰⁴ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Josef Drasche a syn, Vilémov u Šluknova – specialisté, kteří legitimace nemají. 31. 5. 1948.

¹⁰⁵ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Julius Pilz synové továrna na nože, Kuchrýk František národní správce, v Mikulášovicích – Seznam zaměstnanců německé národnosti. 1. 6. 1945.

Další archiválií, na kterou můžeme ve fondu narazit je oficiální seznam z 14. července 1948 zasláný SANDRIKem ministerstvu vnitra titulovaný „Seznam německých specialistů, kteří jsou nepostradatelní pro náš národní podnik a kteří by přicházeli v úvahu pro udělení československého státního občanství“. Slovo „specialisté“ v tomto případě označuje jak Němce nevlastníci legitimace pro vynětí z odsunu, tak specialisty, kteří již své legitimace získali, neboť se na nich vyskytují jména obou skupin, což se dá ověřit na ostatních seznamech. Co se týče mikulášovických podniků, dopočítali bychom se 47 jmen – závod František Frenzel s 22, Julius Pilz synové s 15 a Ignáze Röslera synové s 10. Rozdíl mezi předchozími seznamy lze sledovat nejen v počtu uvedených zaměstnanců, ale i v jejich složení – František Frenzel na seznam uvedl již převážně muže, ženy bychom zde napočítali pouze 2. V jednotlivých odstavcích odkazujících na konkrétní závody a jejich umístění byla uváděna jména zaměstnanců, roky jejich narození a obory jejich zaměstnání (nejčastěji nožíř, brusič, kalič). Ke konci seznamu byla připojena ještě zpráva vysvětlující výběr právě těchto jmen. Dočteme se že tito Němci „pracují na místech kde pro nezdravou fluktuaci nebylo dosud zapracování možné“ a že jejich obory zaměstnání vyžadují nesnadno získatelné zkušenosti a znalosti, což z nich činí nepostradatelné specialisty. Konkrétně jsou uvedeny obory kovářů, kolenových leštičů, kaličů a vzorkařů. Opomenut nezůstal ani fakt, že českých zkušených specialistů z těchto oborů je nedostatek. Ve stejném odstavci nalezneme dokonce ještě vyjádření k „osidlovacím poměrům v Mikulášovicích“. Podniky se odkazují na fakt, že již není možné „počítati s dalším osidlováním českými zaměstnanci“, a že odsun těchto zaměstnanců by mohl ohrozit „rentabilitu výroby podniků“. V závěru bohužel nenalezneme ani podpis zodpovědné osoby, ani razítko podniku, ale můžeme předpokládat, že se jednalo o SANDRIK, jelikož všechny uvedené firmy pod tento národní podnik spadaly.¹⁰⁶ Tyto seznamy se závěrečným vyjádřením nám sdělí v první řadě další jména a pozice německých specialistů, u kterých přicházelo udělení československého státního občanství v úvahu. Zároveň nám je ale prezentován finální a nejsilnější stupeň obrany proti odsunu německého obyvatelstva – udělení státního občanství. Některá z jmen, která bychom zde našli se totiž již nacházela na seznamech předchozích (úsměvné je v těchto seznamech počestění jmen, např. Franz – František, Hermann – Heřman), žádajících o specialistické legitimace, avšak ani ty nemusely být zárukou absolutní výjimky z odsunu (v poslední fázi se počítalo i s odsunem kvalifikovaných německých sil v oborech, kde se počítalo alespoň s předpokladem jejich nahrazení), nebo

---

¹⁰⁶ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Seznam německých specialistů, kteří jsou nepostradatelní pro náš národní podnik a kteří by přicházeli v úvahu pro udělení československého státního občanství – Mikulášovické nožířské závody. 14. 6. 1948

nemusely být dosud vyřízeny (tuto a předchozí žádosti od sebe většinou dělí 1 měsíc). Nalezneme tu ale i jména zaměstnanců, která jsme doposud na seznamech neviděli. Je možné, že šlo o další pracovní sílu, která nedosahovala odborné úrovně pro udělení specialistické legitimace v první vlně podávání žádostí, ale které se podniky snažily ochránit druhotně, po zajištění výjimek pro své hlavní odborníky (jelikož se stále jednalo o již zkušenou pracovní složku), nebo zaměstnance, jejichž rodinní členové již dostali potvrzení o nové, československé státní identitě dostali a tudíž také přicházeli v úvahu pro „počeštění“. Motivace pro zaslání tohoto seznamu je shrnuta v závěrečných slovech, odkazujících se na nedostatek a nezkušenost české pracovní síly a nepostradatelnost uvedených německých zaměstnanců – „Toto jsou důvody, které jest nutno vzíti v úvahu z důvodů národo-hospodářských.“¹⁰⁷

Posledními seznamy zaměstnanců jsou úplné seznamy zaměstnanců německé národnosti, které si národní podnik SANDRIK nechal vyhotovit pro veškeré nožířské závody Mikulášovic a okolí, které přijal po svou správu. Ačkoliv není známo datum, pro které byly vyhotoveny, můžeme soudit, že se jedná o finální seznamy Němců vzniklé v roce 1948, protože je u velké většiny uvedeno číslo potvrzené specialistické legitimace, nebo poznámka o rodinné příslušnosti k někomu, kdo legitimaci již má. Kromě toho seznamy jednotlivých firem opět obsahovaly jméno a příjmení zaměstnance, pracovní pozici, rok narození a bydliště. Firmami, pro které byly tyto seznamy vyhotoveny byly Josef Drasche a syn, Vilémov, Frant. Frenzel, Mikulášovice, J. Pilz a synové, Mikulášovice, Ign. Röslera synové, Mikulášovice a F. J. Frenzel, Velký Šenov. Posledním dodatkem byl seznam zaměstnanců pracujících jako domácí dělníci pro různé nožířské firmy a několika odborníků působících mimo Mikulášovice. V počtu zaměstnanců německé národnosti znovu vedl podnik Frant. Frenzel, Mikulášovice, s 36 jmény. O moc nezaostávala firma Ign. Röslera synové, Mikulášovice, která uvedla 34 zaměstnanců, na třetím místě se ocitl F. J. Frenzel, Velký Šenov, s 32 zaměstnanci. Poslední tři příčky poté patřily firmám Josef Drasche a syn, Vilémov s 25 uvedenými jmény, J. Pilz a synové, Mikulášovice s 16 Němci a na poslední příčce dodatečný seznam domácích a pomocných dělníků, který čítal 15 jmen zaměstnanců, z nichž 4 působili mimo Mikulášovice. Seznamy nám tak například ukazují finální počet Němců, kteří v severočeském nožířství působili pod SANDRIKem a kteří zvládli přečkat jak odsun, tak přesun v hranicích nové Československé republiky – 158. Nahlédneme-li ale do sloupce s poznámkami k jednotlivým jménům, zjistíme,

---

¹⁰⁷ Tamtéž

že budeme muset od tohoto počtu jedno jméno odečíst. Přesunu na zemědělské práce se totiž dle poznámek nevyhnul nožír František Heine pracující v závodě J. Drasche a syn.¹⁰⁸

Podnik SANDRIK ale ne vždy bojoval pouze o právo udržet své německé zaměstnance na stávajících pracovních pozicích v Mikulášovicích, cílem tohoto snažení bylo i právo přesunout Němce do vnitrozemí dle vlastního uvážení. Tito přesunutí zaměstnanci již neměli skončit na polích kde by prováděli zemědělské práce, ale ve vnitrozemských pobočkách nožířských firem. Jejich snahu dokazuje psaní z 21. dubna 1948, označené v úvodu jako „Velmi pilné“. Jde o korespondenci mezi ONV Šluknov a (znovu) oblastním zmocněncem ministerstva vnitra pro odsun Němců v Liberci, štábním kapitánem Vedralem, který tímto dopisem reagoval na stížnost firmy SANDRIK. Ze znění dopisu lze poznat, že je jedná o rychlou reakci na pochybení ONV Šluknov a stížnost zástupce SANDRIKu – začíná slovy „Dnešního dne dostavil se ku zdejšímu úřadu zástupce firmy SANDRIK...“, což svědčí o rychlé reakci úřadu. Zástupce si měl Vedralovi stěžovat, že ONV Šluknov odmítalo vydat německé zaměstnance (specialisty a nespécialisty) z Mikulášovic pro vlastní, firmou řízený přesun do vnitrozemí, konkrétně do hlavního závodu firmy v Moravské Třebové. Problém viděl zástupce nejen v neochotě úřadů ve věci uvolnění zaměstnanců, ale především ve skutečnosti, že ONV Šluknov některé z těchto Němců samo přiřadilo „do vnitrozemí, na zemědělské práce“. To bylo pro firmu nepřijatelné a vedlo k podání stížnosti. Vedral dále upozorňoval, že rozhodnutí úřadu zdržovat či přerozdělovat německé zaměstnance proti vůli jejich zaměstnavatele je v tomto případě nesprávné a že tamní úřad by měl vyhovět žádosti o přesunu zaměstnanců, protože firma SANDRIK již dříve (6. 4. 1948) podala žádost na liberecký osidlovací úřad a ten jí obratem vyhověl. Němci tak měli být přes ONV Šluknov uvolněni pro přesun dle přání SANDRIKu a neměli být posíláni na zemědělské práce.¹⁰⁹ Ze zprávy se dá poznat, že i úřady postavené výše, než ONV jednaly s firmami přímo a že jejich problémy řešily urgentně (alespoň v případě SANDRIKu). Zároveň z textu vyčteme, že boj za udržení Němců v průmyslu se nemusel vždy vztahovat přímo k místu jejich pracoviště – v tomto případě se sice německí zaměstnanci v nožířství pod SANDRIKem udrželi, ale měli být přesunuti do přes 250 km vzdálené Moravské Třebové. Zdali přesun měl proběhnout dobrovolně či nedobrovolně se z této korespondence nedozvíme.

---

¹⁰⁸ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Národní podnik SANDRIK. Seznam zaměstnanců německé národnosti. 1948.

¹⁰⁹ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Korespondence oblastní zmocněnec ministerstva vnitra – ONV Šluknov. Liberec, 21. 4. 1948, čís. jedn.: 254/48.

Nejednalo se ale o jediný dopis týkající se přesunu německých pracovních sil v rámci nožířských závodů. V dopise z 10. 3. 1948 SANDRIK řešil dokonce možnost přestěhování celého závodu. Adresátů tohoto dopisu je mnoho, nejdůležitějšími pro nás ale je ministerstvo průmyslu v Praze, Okresní národní výbor Šluknov, Zmocněnec pro odsun Němců v Liberci a Okresní národní výbor Moravská Třebová. Přílohou dopisu měl být těmto institucím předložený seznam německých zaměstnanců specialistů i nespecialistů závodu J. Drasche a syn, kteří „dle informací budou... v krátké době odsunuti z pohraničního pásma“. Aby SANDRIK předešel ekonomickým škodám a ztrátě kvalifikované pracovní síly, rozhodl se přesunout 88 odborných německých dělníků společně se 107 rodinnými příslušníky a veškerým strojním vybavením závodu J. Drasche do jedné ze svých vnitrozemských poboček v Moravské Třebové. Pro samotný závod J. Drasche by přesun posléze znamenal úplnou likvidaci. Ačkoliv se zmíněný seznam nezachoval, z dopisu samotného vyčteme, že z těchto 88 zaměstnanců jich 62 vlastnilo specialistické legitimace a 26 zaměstnancům legitimace chyběly.¹¹⁰ V dalších odstavcích dopisu se píše o plánech o budoucna. V Moravské Třebové měly být za pomoci těchto německých pracovníků vyráběny kvalitní kapesní nože převážně pro export do mnoha zemí, které nože SANDRIK udebíraly. Z dostupných zdrojů víme, že se mezi tyto odběratele řadily podniky například v Německu, USA, Kanadě, Belgii, Velké Británii, Izraeli, Polsku, Maďarsku, Španělsku, Austrálii a dalších.¹¹¹ Dozvíme se i, jak moc ceněná byla práce těchto zaměstnanců. Je uvedeno, že 80 % ceny výrobku tvoří samotná práce na noži, suroviny poté doplňují zbylých 20 % a že podnik počítá v nově přestěhovaném závodě s prozatímní produkcí 20 000 nožů za měsíc, s výrobní hodnotou 1 000 000 korun. Z této částky mělo být 800 000 Kčs vydáno na platy zaměstnanců (bohužel není k dispozici celkový počet zaměstnanců závodu v Moravské Třebové, díky kterému by se dal dopočítat například průměrný plat). Velmi důležitý je závěr dopisu, ve kterém SANDRIK zmiňoval úmysl využít zkušené německé odborníky ke školení mladých českých zaměstnanců. Díky tomu by po určité době bylo dosaženo efektivního závodu s ryze českými pracovníky, závodu, „který bude hospodářským posílením pro průmyslově chudou Moravskou Třebovou.“¹¹²

Další náhled do otázky přesunu Němců do vnitrozemí skýtá dopis adresovaný ministerstvu průmyslu z 23. 4. 1948. Dr. Vlach, zastupující závody SANDRIKU, v něm

---

¹¹⁰ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Korespondence SANDRIK – Československé úřady. 10. 3. 1948.

¹¹¹ SOKA Most. NAD: 1121. Julia Pilze synové, továrna na nože, Mikulášovice. kart. 1 Rozpis položek položek uvedených v bilanci sestavené ku dni 1. 1. 1948.

¹¹² SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Korespondence SANDRIK – Československé úřady. 10. 3. 1948.

ministerstvo prosí o ignorování dříve podaných žádostí o přesunu celého závodu J. Drasche do vnitrozemí. Od tohoto počínání si totiž SANDRIK sliboval ochranu svých pracovníků specialistů i nespecialistů, protože se obával, že stát z pohraničí hodlá vysídlit velkou většinu zbývajících Němců. Žádosti se ale staly bezpředmětnými poté, co se vedení SANDRIKU dozvědělo, že je ministerstvo vnitra zbylé Němce specialisty i (dočasné) nespecialisty, antifašisty a pracovníky ze smíšených manželství v pohraničí ochotno ponechat, „pokud se neprokáže, že jejich pobyt v pohraničí jest z vážných důvodů nežádoucí“. Dr. Vlach tedy píše, že díky rozhodnutí ministerstva vnitra „Nemusíme tudíž přestěhovati závod Drasche do vnitrozemí, aby našemu nožířskému průmyslu zůstali zachováni specialisté, jejichž zkušenosti musíme pro znárodněný průmysl využít.“ Dr. Vlach se zastavil i u otázky Němců odborníků-nespecialistů. V dopise vyjádřil záměr firmy přesunout je se souhlasem ministerstva vnitra do vnitrozemských závodů, pokud by se v nich naskytla jejich potřeba. Na závěr dopisu dodává, že „V rámci této akce by se jednalo asi o 30 sil.“¹¹³ Tato korespondence nám poskytuje tedy nejenom pohled do postupů průmyslových závodů a firem, ale zároveň také poukazuje na možnou chaotičnost procesu boje za německé zaměstnance. Rok 1948 měl být oficiálně posledním rokem odsunu¹¹⁴, kdy vláda doladila poslední detaily, znovu vzniklou republiku opustili poslední Němci a jejich počet se ustálil na (pro tehdejší poměry) přijatelném množství. V dopise si ale přečteme pochybení národního podniku, žádajícího kancelář jednoho ministerstva o zrušení podaných žádostí, protože v nepřehledné situaci se vyskytla nová pravidla vydaná jiným ministerstvem, měnící plány a postupy. Vidíme také, že se podnik snažil udržet své (odsunem/přesunem ohrožené) německé zaměstnance i způsoby tak drastickými, jako například přestěhováním celého závodu i s jeho zaměstnanci z nejistého pohraničí do vnitrozemí, kde byla hrozba odsunu nebo přesunu na zemědělské práce podstatně nižší.

Mikulášovické nožířství si svých německých zaměstnanců vážilo i dlouho po odsunu. Posuneme-li se o pět let dopředu, do roku 1953, našli bychom ve fondu firmy MIKOV dopis z 8. 4., adresovaný Aloisovi Dittrichovi. Jméno tohoto zaměstnance bychom našli na seznamu německých pracovních sil bez specialistické legitimace nejstaršího závodu Ignaze Röslera synové. Tento seznam zasílal národní podnik SANDRIK (pod který firma I. Röslera synové po druhé světové válce spadala) dne 11. 6. 1948 ministerstvu vnitra, aby pro své německé zaměstnance dodatečně zajistil další legitimace a uchránil je před odsunem do Německa nebo

---

¹¹³ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart 85, Korespondence Ministerstvo průmyslu – SANDRIK, Mikulášovice, 23. 4. 1948, žádost 9467.

¹¹⁴ NĚMEČEK, J. *Cesta k dekretům*. s.101.

přesunem do vnitrozemí.¹¹⁵ Ze seznamu vyčteme i Dittrichovo datum narození – 16. 5. 1876, což znamená, že tento dopis obdržel přibližně měsíc před svými 77. narozeninami. Jedná se konkrétně o děkovný dopis, ve kterém byl Dittrich familiárně osloven „vážený soudruhu“. Vedení podniku v něm oceňovalo jeho lásku k nožířskému řemeslu, preciznost práce, snaha a předávané zkušenosti, které v nožířském oboru kultivoval jako dělník již 60 let. Za všechny zmíněné skutečnosti vedení firmy Dittrichovi děkovalo a v závěru mu přálo „do dalších let stálé zdraví“.¹¹⁶ Díky tomuto dopisu nyní víme, že ačkoliv se závody nacházely již pod komunistickým vedením a finální fáze odsunu skončila již před pěti lety, vedení nožířských závodů si drželo německé zaměstnance v úctě, přestože bylo již tehdy díky dostupným zdrojům nezpochybnitelné, že o šlo o původní sudetské Němce. Právě tito dlouholetí mistři nožířského oboru museli být pro rozvoj tamějšího průmyslu nenahraditelní, protože 60 let zkušeností v jednom oboru, které by mohly být předávány dalším zaměstnancům, by se mezi nově příchozími československými zaměstnanci hledalo velmi obtížně.

---

¹¹⁵ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 528, kart. 85, Ignaze Röslera synové, Mikulášovice – Seznam německých pracovních sil.

¹¹⁶ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 74, kart. 17, Děkovný dopis SANDRIK – Dittrich Alois. 8. 4. 1953, Mikulášovice.

6.0 Dopady odsunu na nožířství

Pro následky odsunu sudetských Němců na mikulášovické nožířství se nemusíme od ukončení odsunu v roce 1948 příliš vzdalovat. Ačkoliv se nové komunistické vedení zdráhalo odsun samotný jakkoliv hodnotit, ať už navenek nebo v interní korespondenci, důsledky v dostupných zdrojích svou stopu zanechaly. Málokdy se podnik SANDRIK (respektive MIKOV) v uložených zdrojích po roce 1948 vyjadřoval o německé pracovní síle nebo samotném odsunu přímo, ale budeme-li číst mezi řádky v korespondenci rozesílané mezi jednotlivými závody, nebo účetních materiálech, uděláme si celkem slušný obraz o po-odsunovém vývoji.

Vedení SANDRIKu si uvědomovalo nelehkost situace, kterou obnášela správa několika závodů najednou. Situaci nezlehčoval ani fakt, že správu národní podnik převzal nedlouho po válce, v roce 1946, tudíž spočívalo řešení následků války přímo na něm. Aby mohl národní podnik s původním sídlem v Bratislavě dostatečně efektivně jednat, vyžádal si na začátku roku 1948 od všech svých závodů vývojový program na rok 1948. Jedná se o první ve fondu uložený případ komunikace mezi jednotlivými závody a ředitelstvím, popřípadě nadřazeným národním podnikem. V dopise z 12. 1. 1948 adresovaném závodům SANDRIK Mikulášovice bratislavské ředitelství vysvětlovalo, že v důsledku druhé světové války začal zaostávat vývoj produktů, které nebyly přímo potřebné pro válečný průmysl. Pro mikulášovické nožířství to konkrétněji mohlo znamenat stagnaci vývoje skládacích nožů, různých typů nůžek, pinzet, příborů a ručního nářadí, jelikož se za války výroba orientovala na Wehrmacht, který podával zakázky převážně na dýky a bajonety. Bratislavský SANDRIK dále upozorňoval, že pokud měly závody uspět nejen doma, ale i v zahraničí, bylo zapotřebí se začít věnovat inovaci a výrobě produktů, které předešlá válečná výroba opomíjela. Předpokladem bylo, že v blízké době nebude dýk a bajonetů zapotřebí tolik, a naopak průmysl se otevře mnohem větší zahraniční nožířské konkurenci. Závody měly tedy své neválečné výrobky zdokonalit, přizpůsobit požadavkům zahraničního trhu, sdílet své designy a popřípadě do výroby začlenit „tovar, ktorý dosiaľ u nás nebol vyrábany.“ Aby vedení podniku dále mohlo své závody lépe řídit a mít přehled nad výrobou, žádalo v posledním odstavci dopisu jednotlivé závody o zaslání jejich vývojových programů na rok 1948.¹¹⁷ Tím začalo tradici korespondencí, ve kterých každoročně jednotlivé závody podávaly vedení hlášení o stavu výroby, budoucích plánech a problémech, které výrobu komplikovaly. Nezřídka byl tímto problémem pro mikulášovickou

---

¹¹⁷ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 585, kart. 107, Korespondence SANDRIK Bratislava – SANDRIK Mikulášovice. 13. 2. 1948, Bratislava.

pobočku SANDRIKu v poválečných letech nedostatek zaměstnanců, zapříčiněný předešlým odsunem německé pracovní síly a neefektivním doplňováním volných pracovních pozic.¹¹⁸

Jedním z prvních archivních materiálů podávající ucelený obraz o dopadu odsunu na nožířství je korespondence SANDRIKu a Československých závodů lehkého kovoprůmyslu. V úvodu dopisu titulovaném „rozsah vyráběných druhů nožířského zboží“ z 6. 11. 1950 se dočteme, že dopis byl reakcí na žádost „soudruha Ing. Hájka, tlumočené nám při jeho poslední návštěvě“. SANDRIK pokračoval uvedením hrubých, ale i přesných odhadů počtů vyráběných kapesních nožů ve třech etapách. První etapa, „před válkou“, zahrnovala období s nevymezeným začátkem (nejspíš ale období od rozmachu průmyslu v 19. století) až do roku 1945 (tudíž včetně války). V tomto období měly nožířské závody vyrábět přibližně 9000 základních typů kapesních nožů. Dále bylo ale uvedeno, že pro nože existovaly i „alternativní provedení“, které celkový počet typů vyráběných nožů více než ztrojnásobily. Finálním počtem typů kapesních nožů vyráběných v mikulášovických nožířských závodech před válkou bylo tudíž cca 30 000. Druhý, mnohem kratší odstavec se věnoval etapě „po válce“, kterou datuje od roku 1945 a tudíž se jedná o etapu, během které probíhal odsun Němců mimo hranice republiky nebo přesun na zemědělské práce do vnitrozemí. Počet vyráběných typů nožů se během této etapy drasticky snížil – typů nožů v základním provedení se vyrábělo již pouhých 260 (2,8 % stavu předválečné a válečné výroby). Alternativní provedení počty opět ztrojnásobily, takže vyráběných druhů bylo v tomto odstavci uvedeno „asi 800“ (2,6 % uvedeného stavu předválečné výroby). Poslední odstavec tohoto přehledu o výrobě uváděl etapu nazvanou pouze jako „nyní“ a soustředil se nejspíš na padesátá léta. I přes tento název v něm bylo psáno o budoucích plánech podniku, které zahrnovaly ještě razantnější snížení počtu typů vyráběných nožů. SANDRIK plánoval vyrábět „pouhých 31 typů“ nožů v základním provedení (0,3 % stavu předválečné výroby), násobený už pouze dvojnásobně v alternativním provedení, což by finální počet ustálilo na pouhých 62 druzích vyráběných nožů (0,2 % stavu předválečné výroby). Dopis už byl dále zakončen jen typickým dobovým pozdravem „Pětiletce zdar!“, svědčícím o novém politickém a hospodářském režimu.¹¹⁹ Aniž by se národní podnik SANDRIK v tomto dopise jakkoliv zmínil o odsunu Němců, podal nám svědectví o situaci nožířské výroby po odsunu samotném. Hlavní událostí, značící razantní pokles typů vyráběných nožů byl rok 1945 – rok konce druhé světové války a počínajícího

---

¹¹⁸ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK – Československé závody lehkého kovoprůmyslu. 27. 6. 1950, 1. list.

¹¹⁹ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK – Československé závody lehkého kovoprůmyslu. 6. 11. 1950, Mikulášovice.

odsunu Německého obyvatelstva. Přestože SANDRIK (a obecně tamější nožířské závody) bojoval o zachování německé pracovní síly, ztráty zaměstnanců v důsledku odsunu byly razantní. Poválečná chybějící německá pracovní síla v kombinaci s chybějící zkušeností s výrobou specializovaných nožů pro mikulášovické nožířství tedy nevyhnutelně vedla k postupnému drastickému snižování počtu typů vyráběných nožů. Je nutné počítat s určitým snížením v důsledku snahy pro standardizaci výroby, typickou pro komunistický režim, ale dle mého uvážení lze důvody pro pokles vyráběných typů nožů o 99,8 % v průběhu 5 let (porovnání prvního a třetího odstavce korespondence) vidět převážně ve ztrátě zaměstnanců, kteří měli znalosti a zkušenosti s touto specializovanou výrobou.

K podobnému problému se vyjadřovala i interní korespondence SANDRIKU. Ten, jakožto národní podnik spravoval mimo Mikulášovic i závody v Moravské Třebové, Vyškově na Moravě, Hošťálkové u Vsetína, Vsetíně, Novém Městě na Moravě a Mohelnici. A téma nutné standardizace se objevilo v dopise adresovaném do Mikulášovic, odeslaném z Moravské Třebové 23. června 1950. V dopise s názvem „Typisace a normalizace kapesních nožů“ předkládal ředitel nožířských podniků v Moravské Třebové Vácalvík řediteli mikulášovického nožířství Hutterovi návrh o rozdělení a typizaci výroby v závodech v Mikulášovicích a ve Vyškově. Vácalvík se domníval, že bylo nesmyslné, aby oba závody vyráběly stejné typy specializovaných nožů, které se vyráběly v menších množstvích a navrhol, aby si závody mezi sebou jednotlivé specializované typy rozdělily a zaměřily se pouze na výrobu těch svých. Sám to jednoduše vysvětlil ve větě „Není možné, aby v jednom závodě vyrábělo se 5.000 kusů nožů, v druhém závodě také 5.000 ks nožů téměř stejného typu.“ Stejný postup poté doporučuje i při typizaci výroby nůžek a dalšího zboží. Jako výhody tohoto přerozdělení výroby Vácalvík viděl menší výdaje na materiál, ušetření skladovacích ploch a v neposlední řadě menší náročnost a objem práce pro nově zaučované zaměstnance, kteří by se v důsledku typizace nemuseli učit postup výroby většího množství různých typů produktů.¹²⁰

Zářivou budoucnost mikulášovickému nožířství nepředvíдалy ani Československé závody lehkého kovoprůmyslu (nadřizovaný národní podnik), konkrétně zkušený závodní ředitel mikulášovického SANDRIKU Karel Kučera, který s řízením nožířského podniku měl zkušenosti, jelikož od 29. 1. 1946 působil jako v pořadí již třetí národní správce firmy Ignaze

---

¹²⁰ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK Moravská Třebová – SANDRIK Mikulášovice. 23. 6. 1950, Moravská Třebová.

Rösslera synové, kdy ve funkci nahradil odvolané správce Bubelu a Kuchryka.¹²¹ Po svém nástupu do nově uspořádaného SANDRIKu dostal na konci května 1950 za úkol zjistit situaci tamějšího nožířství a vypracovat návrh pro další efektivní vývoj podniku. Jeho hlášení z 27. června 1950 nezačínalo ale radostně. V dopise nadepsaném „návrh na přemístění – resp. novou organizaci podniku“ vysvětloval své obavy, které nabyly po měsíčním působení v tomto národním podniku. V úvodu napsal, že se během svého krátkého působení věnoval převážně „výrobním a organizačním otázkám“, v důsledku čehož došel k závěru, že podnik bude muset být reorganizován, protože „podnik v dosavadním složení a umístění nemá žádných vyhlídek do budoucna a bude stále pokulhávati za národními podniky druhými“. Za touto černou budoucností viděl Kučera pět důvodů. Prvním a tím největším problémem byla podle Kučery existence hned dvou národních podniků zabývajících se lehkou kovovýrobou bezprostředně vedle sebe – SANDRIK a KOH-I-NOOR. V prvním bodě totiž psal, že ačkoliv mezi podniky doposud panoval a nejspíš i bude panovat přátelský poměr, nevyhnu se v dosavadní situaci zápasu o zaměstnance v důsledku nedostatku pracovních sil. Oba podniky slučovaly závody, které ztratily velkou složku svých zaměstnanců v důsledku odsunu Němců a tyto ztráty se ani do začátku padesátých let nepodařilo efektivně nahradit československými zaměstnanci. Z výše probádané korespondence navíc víme, že už na konci čtyřicátých let tamější podniky nepočítaly s dalším dosidlováním vnitrozemským obyvatelstvem, které by bylo možné zaměstnat v tamějším průmyslu. Nejspíš i z těchto důvodů se ředitel Kučera domníval, že se podniky nemohou „vyhnouti určitým nesnázím při náboru pracovních sil“. Druhý bod přímo navazoval na první – oba podniky totiž sužoval navíc stálý úbytek pracovních sil, který podle podnikových statistik činil až 33 % ročně. Ředitelovo hlášení zde vyznělo obzvláště černě, oběma podnikům předvídal, že budou o to více strádat v důsledku nedostatku zaměstnanců a „prakticky živořiti“. Dalším z problémů byla podle Kučery roztroušenost jednotlivých budov různých firem, které pod národní podnik spadaly. Pod SANDRIKem působily nebo s ním spolupracovaly firmy z Mikulášovic, Vilémova, Velkého Šenova, ale i Rumburku, Šluknova nebo dokonce České Lípy a Děčína. Kučera viděl v efektivním sloučení těchto menších závodů do jednoho centralizovaného nepřekonatelný problém, protože byly veškeré budovy závodů moc malé nebo staré, takže jejich přestavba pro akomodaci všech podniků by vyžadovala nemalé úsilí a finance a zároveň ponechání závodů tak jak byly, tedy roztroušené, by bylo pro podnik velmi nákladné a organizačně těžko zvládnutelné. Dnes již víme, že byl tento problém

---

¹²¹ SOKA Most. NAD: 1120. Ignaze Rösslera synové, výroba ocelového zboží, Mikulášovice. kart. 1, Bilance za rok 1945. str. 5. 10. 9. 1946.

nakonec překonán a mikulášovické nožířství bylo sloučeno primárně do budov bývalé firmy Ignaze Röslera synové (nejstarší z podniků). Ředitele Kučeru ale netrápila pouze potenciální potřeba modernizace a přestavby budov, ale také nutnost úpravy elektrického vedení. Podle hlášení bylo ještě v polovině roku 1950 elektrické vedení v Mikulášovicích (a tudíž i průmyslových budovách) „v kritickém stavu“. Vyjádřena je zde oproti předešlému bodu i předběžná nutná částka pro opravu – cca 3,5 milionu Kčs. Posledním zmíněným problémem byla nepatrná skutečnost, že závody nebyly dostatečně oploceny. V této době ale nejspíš ještě nebylo nutné si s oplocením lámat hlavu, protože ve hře stále setrvala možnost sjednocení závodů do jedné budovy, kterou by posléze již dávalo smysl oplotit.¹²²

Přestože to může znít, že ředitel Kučera nad mikulášovickým SANDRIKem lámal hůl, navrhoval na následujících stránkách hlášení několik možných řešení. Generální ředitelství Československých závodů lehkého kovoprůmyslu sám žádal, aby zvážilo vhodnost alternativ a vyslovilo se pro ty vhodné, pro které by poté vypracoval detailní postup. Vidět zde můžeme odhodlanost Kučery a vůli Generálního ředitelství Československých závodů lehkého kovoprůmyslu nožířství na severu Čech i přes velké nesnáze (vzniklé převážně nedostatkem zaměstnanců) zachránit.

Prvním návrhem, který měl hlavně vyřešit problém nedostatku/úbytku zaměstnanců závodů SANDRIK a KOH-I-NOOR bylo přemístění všech závodů SANDRIKu do budov šluknovské firmy ELEKTROSVIT, vyrábějící převážně průmyslové osvětlení. Ta se totiž měla ze severu Čech stěhovat do Kút na Slovensku a po svém odchodu by za sebou nezanechala pouze své rozsáhlé tovární budovy, ale zároveň i 100 až 200 zaměstnanců. Ti by tak mohli doplnit už tak kritické počty severočeských nožířů, kterých podle tohoto hlášení pod SANDRIKem působilo cca 759. Tímto by se zároveň uvolnily i nožířské závody ve Vilémově, kde Kučera navrhoval vytvořit středisko výroby podniku KOH-I-NOOR. Problémem ale bylo, že o místo v továrních budovách ELEKTROSVITu je již ucházel další národní podnik – FRIGERA, který měl vyrábět lednice a průmyslové chladicí zařízení. Ten Kučera ale navrhnul odklonit pro změnu do nožířských závodů v Benešově nad Ploučnicí.¹²³

Druhý Kučerův návrh se nepříliš lišil od prvního, ale byla z něj cítit větší nejistota. Druhou alternativou totiž bylo přesunutí obou podniků, jak SANDRIKu, tak KOH-I-NOORu

---

¹²² SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK – Československé závody lehkého kovoprůmyslu. 27. 6. 1950, 1. list.

¹²³ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK – Československé závody lehkého kovoprůmyslu. 27. 6. 1950, 2. list.

do budov závodu ELEKTROSVIT. Tento plán obhajoval faktem, že budovy ELEKTROSVITu jsou dostatečně velké na to, aby pojmuly oba podniky, ale sám Kučera musel dodat, že si není jistý možnými komplikacemi, které by podobné sloučení mohlo přinést. Zároveň ho trápila skutečnost, že by tímto přesunem připravil jak Vilémov, tak Mikulášovice o jejich průmysl, což by zajisté zapříčinilo vlnu nevole u zaměstnanců, kteří doposud v Mikulášovicích a ve Vilémově (při svých zaměstnáních) bydleli. Z těchto důvodů bylo věnováno více písmo spíše boření druhého návrhu a vysvětlování jeho nepraktičnosti než jeho podpoře. Nejspíš aniž by to tušil, nastínil ředitel Kučera v posledním řádku budoucnost velkého průmyslového činitele ve Šluknovském výběžku. Zmínil totiž jistý nejmenovaný „nový podnik na výrobu pekařských a řeznických strojů“, který by v tomto případě umístil do Mikulášovic nebo Vilémova, aby nahradil potenciálně přestěhovaný kovozpracovatelský průmysl. Dnes již víme, že tímto podnikem byl TOPOS – továrna na výrobu potravinářských strojů, která byla nakonec roku 1953 přestěhována do sporné opuštěné budovy bývalého ELEKTROSVITu a která se od té doby stala páteří průmyslové výroby ve Šluknově.

Třetím návrhem byla již jen další variace předešlých dvou. Kučera navrhoval sloučit ve Šluknově podniky SANDRIK a FRIGERA a KOH-I-NOOR nechat ve Vilémově a jeho mikulášovických pobočkách. Tím by se průmysl udržel ve všech třech městech a jediným problémem by bylo soužití dvou národních podniků vedle sebe, v jednom závodě.

Ze všech tří návrhů vyčteme, že ústředními byly pro Kučera budovy závodu ELEKTROSVIT, které se rozhodl stůj co stůj pro SANDRIK využít. Ponechání původně mikulášovického nožířství v Mikulášovicích naopak nepřicházelo v těchto návrzích v úvahu. Dnes již víme, že se tento problém nakonec vyřešil jinak, přesto v něm ale střípky Kučerova plánu lze nalézt. Klíčové budovy ELEKTROSVITu ve Šluknově v roce 1953 získal nově se utvářející, výše zmíněný národní podnik TOPOS, zabývající se převážně výrobou pekařských a řeznických strojů. Místní závody SANDRIK a KOH-I-NOOR se nakonec opravdu sloučily v jednom závodě, jak Kučera předvídal ve svém druhém návrhu, ovšem s tím, že zůstaly převážně na svém původním místě. Obě firmy byly totiž v roce 1955 sloučeny v jeden národní podnik MIKOV (Mikulášovický kovoprůmysl), který sídlil v továrnách historicky nejstaršího nožířského závodu – Ignaze Röslera synové. Tam byla postupně soustředěna veškerá nožířská

výroba, s tím, že z ostatních bývalých závodů se staly soukromé ubikace, internáty a střediska odborného výcviku pro učně.¹²⁴

Úzká spolupráce mezi „rivalitními“ národními podniky započala nedlouho po podání Kučerova hlášení. Na mezipodnikové poradě konané 17. 8. 1950 došlo totiž k navázání spolupráce mezi KOH-I-NOORem a SANDRIKem, která později vedla k jejich sloučení. Ze zápisu z této porady vyčteme, že započala díky otázce výroby nožníků do ořezávátek a dalších kancelářských potřeb, které spadaly pod výrobu tamějšího KOH-I-NOORu. V rámci delimitace (rozdělení působnosti) výroby bylo díky rozhodnutí generálního ředitele Československých závodů lehkého kovoprůmyslu SANDRIKu předána výroba veškerých nožníků, které by ve své výrobě dále KOH-I-NOOR využíval. Důvod pro toto rozhodnutí byl jednoduchý. SANDRIK jakožto podnik, zabývající se hlavně výrobou nožů měl lepší předpoklady pro výrobu kvalitnějších a trvanlivějších ostří, zatímco KOH-I-NOOR měl podle zápisu již v minulosti s výrobou kvalitního ostří problém.¹²⁵

Problémy s nedostatkem zaměstnanců řešil mikulášovický SANDRIK nadále i v padesátých letech. Místo toho, aby SANDRIKu vláda pomohla, připravila ho o další zaměstnance, tentokrát z administrativní sféry. Na základě usnesení vlády z 29. 6. 1951 měly totiž podniky celorepublikově uvolnit administrativní zaměstnance pro převod do produktivní práce. To ale nemělo proběhnout v rámci podniku, uvolněné zaměstnance totiž přerozdělovaly samotné československé úřady tam, kde byli podle nich potřeba. Každý ze zasažených podniků dostal směrné číslo – limit pracovníků, které musel naplnit a dát k dispozici pro přerozdělení. Mikulášovický SANDRIK obdržel 17. července 1951 dopis od Československých závodů všeobecného strojírenství v Praze, které mimo obecného seznámení sdělilo, že podnik musí uvolnit 13 zaměstnanců. Do 7. srpna měl SANDRIK zaslat jmenný seznam uvolněných zaměstnanců, který by obsahoval jméno a příjmení, datum narození, bydliště, počet dětí, rodinný stav a poslední zastávané zaměstnání. Zaměstnanci by posléze byli přiděleni do různých pracovních pozic jiných závodů (většinou zabývajících se těžkým průmyslem). Jako šlechtitný cíl v případě úspěchu tohoto počínání bylo uvedeno „urychlení naší cesty k socialismu“.¹²⁶

---

¹²⁴ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Korespondence SANDRIK – Československé závody lehkého kovoprůmyslu. 27. 6. 1950, 3. list.

¹²⁵ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 107, kart. 22, Zápis z porady o předání výroby nožníků do ořezávátek mezi n.p. KOH-I-NOOR a n.p. SANDRIK, Mikulášovice. 17. 8. 1950.

¹²⁶ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 74, kart. 17, Korespondence Československé závody všeobecného strojírenství – SANDRIK Mikulášovice. 17. 7. 1951.

Odpověď společně se seznamem odeslal SANDRIK 6. 8. 1951. Na seznamu s názvem „Jmenný seznam administrativních zaměstnanců navržených/hlásících se o výroby“ bychom našli ale jen 11 jmen. Vysvětlení pro nesplnění limitu SANDRIK napsal na druhé straně. Pro SANDRIK by totiž uvolnění 13 zaměstnanců z podniku bylo „tíživé“ a „těžko splnitelné“, protože si roztržitost spravovaných závodů nevyžadovala pouze značnou pracovní sílu, ale také schopnou a rozsáhlou administrativní složku zaměstnanců. Aby pobočné závody mohly nadále fungovat, musel být na každém z nich udržován určitý počet administrativních zaměstnanců. SANDRIK ale uznal, že možnost uvolnění vícero pracovníků přicházela v úvahu po plánovaném sloučení závodů v Mikulášovicích (k čemuž 1. ledna 1955 došlo). V dopise si SANDRIK dále stěžoval, že se podnik potýkal s nedostatkem kvalifikovaných pracovních sil z důvodu „nechutě přesídlení pracovníků do Mikulášovic a okolí s ohledem na příliš vysunutou polohu naší obce“. Tato pasáž znovu odkazovala na strádání, který s sebou přinesl odsun sudetských Němců, protože se pracovníkům z vnitrozemí mnohdy nechtělo do odloučené sudetské oblasti Šluknovska, tudíž nebylo kým zaplnit prázdné pracovní pozice po odsunutých Němcích. Z důvodu ohrožení řádného chodu podniku proto SANDRIK nemohl splnit zadané směrné číslo a v posledním odstavci žádal ČZVS o jeho snížení na uvedených 11.¹²⁷

Mnohokrát avizované sloučení místních závodů SANDRIK a KOH-I-NOOR proběhlo dne 1. 1. 1955 do národního podniku MIKOV (Mikulášovický kovoprůmysl) se sídlem v Mikulášovicích. Oficiální rozhodnutí o sloučení přišlo od ministerstva strojírenství a jevílo se jako nutný krok k zachování místního nožírského průmyslu, protože ani v polovině padesátých let dvacátého století, 10 let po začátku odsunu Němců se situaci s nedostatkem zaměstnanců v jednotlivých podnicích nedařilo stabilizovat a ředitelé závodů již přestali v příliv novoosídlenců doufat. Prvním ředitelem MIKOVu se stal František Šulc, zcela nový vedoucí, jehož podpis se nenacházel na žádném ze zápisů z jednání SANDRIKu. Mikovským programem zůstala hlavně tradiční nožírská výroba. V době vzniku MIKOVu se jednalo o téměř 160letou tradici, kterou se podařilo sloučením podniků zachránit. Z KOH-I-NOORu byla převzata i výroba kancelářských potřeb, které byly (a dodnes jsou) produkovány pod značkou RON. Tu lze dodnes nalézt převážně na kancelářských sponkách, sešívačkách, magnetech, připínáčcích, špendlicích a mnoha dalších produktech, v době socialistické éry byl MIKOV uváděn jako největší výrobce kancelářských potřeb. Výroba byla soustředěna do budovy největšího bývalého nožírského závodu v Mikulášovicích - Ign. Röslera synové, který tak pojal

---

¹²⁷ SOKA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 74, kart. 17, Korespondence SANDRIK Mikulášovice – Československé závody všeobecného strojírenství. 6. 8. 1948.

pod svá křídla ostatní zbývající nožírské firmy F. Frenzela, J. Pilze, J. Drasche a F. J. Frenzela. Budovy těchto závodů byly potom dále používány jako učiliště, internáty nebo bytové jednotky pro zaměstnance MIKOVu.¹²⁸

---

¹²⁸ SOkA Most. NAD: 2035. Mikov Mikulášovice, s. p. inv. č. 257, kart. 43, Historický vývoj podniku a jeho výrobně místních jednotek. 4. 12. 1969.

Závěr

Prezident Beneš si již v exilu uvědomoval, že řešení německo-české národnostní otázky budou následovat nejen sociální, ale i hospodářské změny, které nebudou pro republiku pozitivní. Proto byl toho názoru, že pro konečné řešení národnostních problémů budou muset i Čechoslováci přinést některé oběti, odkazuje prozíravě právě na důsledky odsunu Němců na vývoj průmyslu v poválečných letech.¹²⁹ Odsun sudetských Němců, který proběhl v letech 1945-1948 zanechal svou stopu tedy nejen na demografickém vývoji Československa, ale i na jeho průmyslu, převážně na průmyslu nacházejícím se v sudetských oblastech. Z hlediska hospodářského zjistíme, že konkrétně na nožírství šluknovského výběžku měl odsun zpravidla negativní dopad. Ten se projevoval hlavně na nedostatku pracovní síly, v důsledku čehož některé nožířské podniky zkrachovaly (Emanuel Dittrich, Josef Knothe), zatímco jiné musely doufat ve spásu skrze slučování v národní podniky. Ani sloučené podniky nevyvázly bez újmy. Sloučení (nejdříve pod SANDRIK, později MIKOV) znamenalo ztrátu vlastní identity, zanikly tak tradiční mikulášovické značky jako byly nože Ignaze Röslera, Franze Frenzela nebo Julia Pilze, na jejichž místě zůstal jen SANDRIK nebo později MIKOV. Specializace původních podniků byly nahrazeny plánovanou výrobou. Ta poválečné Československo připravila o tisíce druhů tradičních typických nožů, jejichž produkce byla v rámci ulehčení materiálních a personálních nároků nožířské výroby zrušena. Problém nedostatku pracovní síly přetrvával i do padesátých let dvacátého století, kdy právě z tohoto důvodu místní odnož SANDRIKu nevládala plnit závazky, kterými bylo například uvolnění určitého počtu administrativní síly.

I přes všeobecný konsensus československé společnosti o nutnosti odsunu Němců vynaložily mnohé z mikulášovických nožířských závodů značné úsilí ve snaze udržet si určitý počet svých původních německých zaměstnanců a ochránit je před odsunem či přesunem. Z podnikové korespondence lze vyčíst, že se jednotlivé závody zajímaly o způsoby, jak své německé zaměstnance ochránit a zařizovaly jim výjimky z odsunů kdekoliv to bylo možné. Sloučení do národního podniku SANDRIK v roce 1946 v této snaze značně pomohlo. Ochrana německých zaměstnanců mohla být řešena efektivněji, pro všechny závody najednou. Zastřešení pod národním podnikem navíc zajišťovalo komunikaci s vyššími úřady – zatímco jednotlivé podniky komunikovaly převážně s okresním národním výborem, SANDRIK dokázal pro své podniky zařídit korespondenci například s ministerstvem vnitra či ministerstvem průmyslu.

---

¹²⁹ BENEŠ, E. a OLIVOVÁ, V. (ed.). *Odsun Němců*. s. 11.

Přestože byl poválečný odsun Němců z Československa vesměs věcí traumatu pro Němce a pomsty pro Čechoslováky, dal vyniknout i situacím kdy se podniky i úřady solidárně postavily za své německé zaměstnance a jejich rodiny, čímž udržely na severu Čech zbytek německých tradic a zachránily tamní tradiční průmyslovou výrobu před vymizením, která by bez zkušeností německých zaměstnanců vymizela. Konkrétně co se nožířství týče, podařilo se zachovat část nožířské tradice v nyní silné značce MIKOV, která je stejně tak světoznámá jako její mikulášovičtí předchůdci na začátku dvacátého století. O prezentaci nožířské historie se dnes nesnaží pouze v práci využitě knihy jako *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelšího města českého severu*¹³⁰ nebo *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska*,¹³¹ ale také Muzeum nožířské tradice, založené v roce 2012 v „severočeském Solingenu“ – Mikulášovicích.¹³²

---

¹³⁰ KARLÍČEK, Petr a NĚMEC, Jan. *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelšího města českého severu*. Mikulášovice: Město Mikulášovice, 2016. ISBN 978-80-270-0806-3.

¹³¹ NĚMEC, Jan. *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska: Bilder aus der Industriegeschichte des Schluckenauer Zipfels*. Rumburk: Město Rumburk, 2012. ISBN 978-80-87513-01-9.

¹³² *Muzeum nožířské tradice*. [online]. In: Mikov.cz [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.mikov.cz/s2606451-muzeum-nozirske-tradice>.

Prameny a literatura

1. Prameny nepublikované

Státní okresní archiv Děčín

SOkA Děčín. NAD: 1009. Okresní národní výbor Šluknov 1945-1949 (1951).

Státní okresní archiv Most

SOkA Most. NAD: 1120. Ignaze Rösslera synové, výroba ocelového zboží, Mikulášovice.

SOkA Most. NAD: 1121. Julia Pilze synové, továrna na nože, Mikulášovice.

SOkA Most. NAD: 1118. František Frenzel, závody Frenix, továrna na nože, Mikulášovice.

2. Literatura

ANSCHIRINGER, Anton. *Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks: namhafteste Fabriks-Etablissements & Gewerbs-Unternehmungen der Kreise Bunzlau, Gitschin, Königgrätz und Leitmeritz in naturgetreuen Abbildungen mit statistisch-topographisch-gewerblichem Texte. 1858.* Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1981.

ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů.* Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-67-5.

BENEŠ, Edvard, OLIVOVÁ, Věra (ed.). *Odsun Němců z Československa a Dokumenty.* Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, sv. 8. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011. ISBN 978-80-86107-51-6.

Compass Industrie und Handel Čechoslovakei 1930. Prag: Compass Verlagsgesellschaft.

DEJMEK, Jindřich. *Československo: dějiny státu.* Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-572-9.

KARLÍČEK, Petr a NĚMEC, Jan. *Mikulášovice – Nixdorf: dlouhá historie nejdelšího města českého severu.* Mikulášovice: Město Mikulášovice, 2016. ISBN 978-80-270-0806-3.

KURAL, Václav a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem.* Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

MELICHAR, Jaroslav (ed.). *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost.* Šluknov: Sdružení pro rozvoj Šluknovska, 2008. ISBN 978-80-254-1704-1.

NĚMEC, Jan. *Obrázky z průmyslových dějin Šluknovska: Bilder aus der Industriegeschichte des Schluckenauer Zipfels*. Rumburk: Město Rumburk, 2012. ISBN 978-80-87513-01-9.

NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-8591621-5.

OUTRATA, Vladimír (ed.). *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 80-7239-147-X.

RICHTER, Karl. *Geschichte des Niederlandes. Sonthofen*, vlastní vydání, 1960.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa /1918-1948/*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

3. Internetové zdroje

Československé opevnění: Národní hrdost z betonu a železa. [online]. In: Armyweb.cz 2019 [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/ceskoslovenske-opevneni-nase-narodni-hrdost-z-betonu-a-zeleza>.

Historie – Město Mikulášovice [online]. In: Mikulasovice.cz [cit. 2024-01-02]. Dostupné z: <https://www.mikulasovice.cz/mesto-a-urad/o-meste/historie/>.

Interaktivní mapa čs. opevnění. [online]. In: Opevneni.cz 2011-2024. [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://mapa.opevneni.cz>.

Mikulášovice [online]. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Mikulášovice>.

Muzeum nožírské tradice. [online]. In: Mikov.cz [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.mikov.cz/s2606451-muzeum-nozirske-tradice>.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. [online]. [cit. 2024-03-01]. Praha: Český statistický úřad, 2006. s. 370-371. ISBN 80-250-1277-8. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0>.

Seznam obcí a okresů republiky Česko-Slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku (Stav ke dni 28. listopadu 1938). [online]. [cit. 2024-03-01] s. 8. Dostupné z

https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/1152/Spravni_pravo_od_1919_0007-1938-1.pdf?sequence=3.

TICHÝ, Petr a TRANTINA, Boris. *Šluknov: V nové Československé republice*. [online]. In: Sluknov.cz [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.sluknov.cz/mesto/zhistorie/v-nove-ceskoslovenske-republice>.

Velký Šenov a jeho historie: SANDRIK [online]. In: Velkysenov.estranky.cz. [cit. 2024-01-02]. Dostupné z: <https://velkysenov.estranky.cz/clanky/prumysl-a-tovarny/kovo-vyroba/sandrik.html>.

Zaniklé obce na severu Čech – Sudetech. [online]. [cit. 2024-03-01]. Dostupné z:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1Nv7dugZxH5hTG6eMpG39qz5rXoQ&hl=cs&ll=50.974258424122695%2C14.4180949339159&z=11>.